

Fra Grgo Martić.

(Sestavil J. D.)

(Konec.)

„Osvetnikov“ II. knjiga ima naslov: „Luka Vukalović i boj na Grahovcu na Spasovdan (vnebohod) g. 1858.“ Na svetlo je prišla l. 1862. v Zagrebu; pesnik sam se je skrtil za izmišljeno ime: Radovan. Ta pesem, med vsemi najobširnejša, — šteje namreč do pet tisoč in petsto granesov v sedmerih spevih — je tudi najlepša, bodisi gledé na obliko, bodisi gledé na vsebino. Opeva pa junaške čine hajduka Luke Vukalovića in grozni boj s Turki na Grahovcu na praznik Gospodovega vnebohoda l. 1858. Ako smo rekli: „hajduka“, mora se umeti beseda v najplemenitejšem zmislu, kakor je Luka Vukalović jeden iz-

med najvzornejših značajev, kar jih je narisala književnost, ne samo hrvaška, ampak v obče svetovna. Naš junak gorí za slobodo svoje bo-

sanske domovine; nič ga bolj ne peče nego jarem turške sužnjosti. Predno gré med hajduke, izpové se Luka igumanu (predstojniku samo-

stana) Milutinu ter prejme iz njegovih rok sveto obhajilo. Turki se vzdignejo za Luko, da bi ga zgrabili. Toda junak, sluteč nevarnost, navduši zatirano rajo za boj. Na Grahovcu se vname strašna bitka, v kateri zmaga Luka Vukalović s svojimi hajduki in junaškimi Črnogorci. Ne bomo opisovali krasnih prizorov prvega speva „Hajdukovanje“, v katerih nam pesnik pripoveduje ločitev Luke od predrage mu žene, preprosto, a vendar tako pretresljivo, da se mora vsakemu v srcu

smiliti nesrečna žena, katero hoče Luka kar brez slovesa zapustiti, ona pa teče bosa za njim; junak si ne more kaj, da ji ne bi dal zadnjih

Mati Božja.

naročil, pa tudi poslednjih tolažil v slovo. In vrla žena?

A ljuba ga sa jadam pogleda,
Biedna ljuba stoji zabludjena,
Kano hladna na razkršču stiena;
Jadila bi, plakala bi hudo,
Al će svomu zadat rane vojnu,
A vrnut ga zna da kući neće;
Kloni lišce, crne vedje svija,
A na srcu cvijel¹⁾ zauzbija . . .
Tek mu veli na razstanku težku:
Zar ti ode u hajduke Luko?

Te jedine besede izpregovori verna žena; in koliko srčne žalosti je v njih!

Pa po tomu već govora nema,
Bielo žarom žarilo je lišce,
A puče joj srce u njedrijeh . . .

Od te preproste seljačke bi se morale učiti mnoge novodôbne žene, kako treba prenašati take dušne bolesti, zakaj, domov se vrnivši

Ona muči, ništa nepovieda,
Niti plače, niti koga kara,
Nit' svekrvi svoje kaže jade.

Jeden izmed najlepših prizorov grške Ilijade je pač oni, ko Hektor jemlje slovo od Andromaha; ravnokar omenjeno slovo hajdukovo — tako je naše skromno mnenje — ne zaostaja prav daleč za helenskim vzorom; kdor ne verjame, čitaj! Razloček je le ta, da tam gre Hektor v boj za brezznačajno, lahkomišljeno žensko Heleno, tu pa gre Luka Vukalović kri prelivat v prvi vrsti za sveto vero in zlato slobodo. Homer nam slika v toliko slavljeni Odiseji Penelopo, ženo Odisejevo, kot vzor zveste soproge in skrbne matere, četudi je njen sin Telemah drugačnih mislij —; a Penelopa je pa tudi skoro jedini ženski vzor v grški zgodovini, dočim so žene in device, katere riše Martić, vse kakor žena Vukalovićeve. In Martić riše in piše po zgodovinski istini. Kakor je soprogo prosil, da naj se ne omoži, dokler petkrat ne prileté žrjavi z juga v deželo in dokler ni obšla vseh usodepolnih klancev in se prepričala o njejovi smrti:

A nemoj se priudavat ljubo;
I pet putah da prelete ždrali
Sa sinjega mora na Dunavo,
Pa toliko, da se putah vrate

¹⁾ Žalost.

Pa da ti tko i istinu kaže:
Dokle kobne neobidješ klance,
Gdje su moje kosti trli vuci —,

tako zvesto se je držala njegovega naročila. In koliko je pretrpela med tem dušnih bolestij! Dočim njene vrstnice srčno radost uživajo s svojimi otroki, zibajoč jih in poljubljaoč, je ona sama:

A kad ona u svoj stanak dodje,
Niti zibke nit' od zibke glasa,
A kamo li da poljublja sina,
Čim bi svoga spominjala Luka.

Penelopa je bila bogata in preslavljana gospa, oboževana od nebrojnih snubačev; žena hajdukova pa živi v velikem uboštvu s svojo svekrvo:

E tako su biedne boravile
Polovinu dana ljetošnjih,
Hranile se ubožnijem gladom
I pasale nevoljom i jadam.

Nečemo obširnije omenjati prekrasnega razgovora hajduka Luke z igumanom Milutinom v oni bajni cerkvi pod Ostrogom, o kateri poje pesnik:

Biela crkva u pustoši mila,
Kano ruža u pó polja biela;
S nje krst zlačen sjajnim gori žarom,
Po caklenih¹⁾ bridih odasieva,
A skalni se hridi smiju na nju
Tihim mirom i slobodom zlatnom.

V tem razgovoru se odkriva vsa zlata duša junakova. Nič žalega nisem storil nikomur, pravi, in vendar se moram potikati po gozdih in planinah kakor divja zver, ker ne maram pasti živ Turčinom v roke.

Bolja su mi tri ciglena²⁾ dana,
Gdje neima o Turčinu glasa,
Nó stotinu da navršim lieta,
Kud kopito okrutničko šeta.

Kdo se ne spomni besedij Črtomirovih v Prešernovem „Krstu pri Savici“:

Manj strašna noč je v črne zemlje krili,
Ko so pod svitlim solncem sužnji dnovil!

Prav klasičen pa je šesti spev Luke Vukalovića, z napisom: „Grobovi“. Pesnik nam popisuje vso grozo, ki človeka obide na bojnem polju, pokritem s samimi mrličmi. Prešeren je v

¹⁾ Caklen, bliščeč.

²⁾ Sami.

„Krstu“ le nekoliko naznačil tak grozni prizor, pojoč:

Ko zor zasije na mrličev trope,
Ležé, k' ob ajde žetvi al' pšenice
Po njivah tam ležé snopovja kope.

Martić nam ga je opisal z nenavadno izvirnostjo. Solnce, pravi, je sicer že vzšlo ter obsijalo brda in doline, toda bojnega polja Grahovca neče obsijati, tam je še noč. Črna žena šeta po polju, koso nosi na rami, pa pokosi, kogar zadene; mesto zdravil ima vrč strupa v roki, da zastruplja ranjence. Mrtva trupla prevrača tam po polju, in kjer vidi, da še kdo izdihuje, hiti k njemu, da ga napaja z žolčem in strupom in ga zadavi. A še groznejše je njeno spremstvo! To so volkodlaki, volkovi, vrani in kače, ki vsi nahajajo obilo hrane na mrliškem polju. Čujmo, kako pesnik to pripoveduje:

Baba vreči, a dolina ječi,
A za njom se vukodlaci vlačé;
Mniš da idju, da junake vrače;
Ali oni krvcu loču vruću,
Dok se svane, da se njome hrane . . .
Baba vreči, a dolina ječi,
A za njome mrci vuci skaču;
Mniješ idju, da junake plaču;
Ali oni konjsko meso žvaču,
Dokle svane, da se njima hrane . . .

Za njo leté orli in gavrani, pa ne, da bi žalovali za junaki, marveč kljujejo jim črne oči ter se masté ž njimi. Naposled se plazijo za črno babo tudi kače, da bi žrle junaška srca . . .

Boka dreči, a Grahovac ječi;
Vuci viju, vukodlaci hrču,
Orli klikću, a gavrani grču,
Ljute crne pocikuju guje,
Glave leže i na strave reže,
A sve nočna crna strava¹⁾ stravi . . .

Vse preklinja to babo, strela sama bi jo rada ubila, toda zanjo ni smrti, ker ona sama je — smrt.

Tretja pesem: „Boj turski i crnogorski godine 1862“ opisuje obupni boj, kateri se je bil med Omer-pašo in Črnogorci leta 1862., ko je paša hotel podjarmiti tudi slobodno Črnogoro. Tudi tam se je odlikoval Luka Vukalović. Tekli so potoki krvi, dokler ni bil potolčen sovrag.

¹⁾ Strava = strah

Neki hrvaški kritik primerja Martića z Mažuranićem, ker sta si res v marsikaterem oziru slična, — zlasti prvi dve pesmi „Osvetnikov“ sta Čengi-agi podobni — a vendar misli, da ne bode našel preveč ugovora, ako reče, da je Martić visoko nadkrilil svojega tekmeca i s svojimi krajevnimi opisi i s svojim dušeslovno natančnim označevanjem.

Četrta pesem: „Kiko i Zelić, dogadjaj u Bosni od god. 1831.“ opisuje bēdo bosanske raje v oni dōbi. Posebno živo je naslikan lov, ki ga je napravil mohamedanski velikaš. V tej pesmi, ki šteje sedem spevov, in izmed katerih je sedmi: „Vukodlak“ najobširnejši, uporabil je pesnik tudi rimo, ki pa nekaterim ne prija, češ, da preveč zavira misli, da je preokorna za bosansko narečje. (Napotnik, n. d. str. 66.)

„Ustanak u Bosni i Hercegovini od godine 1876—1878 i bojevi srbski i crnogorski“ je naslov peti pesmi, šesti pa: „Hadži-Lojina Krajina“, in vsebina zadnje, sedme pesmi „Osvetnikov“, je okupacija, zato nosi naslov: „Posjednuće Bosne i Hercegovine po cesaro-kraljevskoj vojsci godine 1878.“

Jedna je ideja, katera preveva cel epos: V vsakej pesmi, v vsakem posameznem spevu preliha z narodom svojim gorko čuteči pesnik krvave solze zbok brezmejnih muk ljubljene domovine; iz vsakega granesa puhti takorekoč želja, da bi že skoro prišel dan maščevanja. Tako navdušeno ni nikdo pozival naroda bosanskega na boj zoper krivico, kakor Martić v tem epu. Ali skozi temo turškega nasilstva je videl pesnik-prerok ves čas svojega pesnikovanja svetel žarek upanja, da pride jedenkrat rešitev, videl, da naposled mora zmagati oni, ki se je tako dolgo in krvavo boril za svete pravice človeške. In česar se je tako dolgo nadejal, to je res učakal, ko je avstrijski orel razpel peruti nad Bosno in Hercegovino ter konec storil krivici in nasilstvu. V tem oziru je Martić srečnejši nego naš Prešeren, ki je sicer prerokoval boljše čase domovini:

Vremena bodo Kranjcem se zjasnile,
Jim milše zvezde, kakor zdaj sijale . . .,

a sam teh časov ni učakal; Martić je sam videl, kako padajo verige suženjstva z rok zatiranega naroda, zato je ves prevzet veselja in radosten

kliče, dovršujoč svoje „Osvetnike“ z opevanjem junaških činov generala Filipovića:

Zdravo moja pri razstanku vilo!

— — — — —
 Eno orla pre' o neba bajna,
 Što se vije od priestola sjajna
 Preko Bosne i Hercegovine;
 A car pravi po narodu pravdu . . .

(VII. Osv. 3. spev.)

Z divnimi svojimi „Osvetniki“ si je postavil Martić res

Monumentum aere perennius
 Regalique situ pyramidum altius!

Po pravici pišejo hrvaški slovstveniki, da so „Osvetnici“ največji in najdovršenejši hrvaški epos. „Očitujemo javno“, je pisal l. 1878. dubrovniški list „Slovinac“, „da pošto pročitamo „Osvetnike“, očitjesmo u nama neku nasladu, koja nas je u narodnom ponosu potvrdila i koliko smo više se sladili tim štivom, toliko veće do misli tvrde doprijesmo, da su „Osvetnici“ uprav osvetili našu epopeju umjetnu . . . Jezik je bogat i bujan, slog obal i savršen, mašta raspaljena i puna poezije, a najskoli u drugom snopiću u „Hajdukovanju“ rastanak Vukalovića od žene, razgovor njegov s igumanom Milom, razgovor u omarici s kosovcem, pak u poglavlju „Grobovi“ dopire do vrška naslada i zanesenost, te pošto si pročitao Vukalovića, osjetiš da ti srce grezne u grudima, kad u našem jeziku ovaki se pjesmotvori pišu. Kad čitaš uopće „Osvetnike“, pada ti na um Vergilijev jezik u Eneidi, jer teče kao rijeka, koja je sve gatove i zapreke smetla te nabreknuta i naduta romoni i pljuska svoje brijegove, kako da ih kori, što nijesu širi. Tako nam se i Martićevi stihii prikazuju . . . Martić je prvi naš epik u XIX. vijeku.“

Kdor hoče bosanski in hercegovski narod poznati z vsemi njegovimi potankostmi, proučiti vse njegove slabe ali lepe in dobre navade, kako se veselí in žalostí, ko se smeje in joka, temu ni bolje pomoči, kakor so divne popevke tega narodnega pesnika najboljšega značaja. Kdor spoznava bosansko narečje iz teh pesniških del, mora podpisati sodbo, katero je izrekel učeni Francoz Vielle de Sommters o hrvaškem jeziku: „elle (la langue illyrienne) est

sonore, noble, oratoire, vehemente — c'est en fait le language des héros.“ (Napotnik n. d. 69 nsl.)

Kadar bodo po Bosni in Hercegovini osnovane šole na podlagi jezika, ki ga govori narod, bodo, o tem ni dvojbe, „Osvetnici“ priljubljena šolska knjiga, iz katere si bode mladež zajemala nauke in vzglede krepostnega življenja, zajemala plodonosno ljubezen do prelepe svoje domovine. (Napotnik n. d. 69 nasl.)

Da vsaj površno načrtamo slovstveno delovanje Martićevo, moramo pripomniti, da je poleg največjega dela svojega, divnih „Osvetnikov“ in poleg že prej omenjenih narodnih pesmij, katere je nabiral dvanajst let, izdal še mnogo drugih manjših del, raztresenih po raznih časopisih. Omenjamo najprej: „Narodne pjesme o boju na Kosovu“, to je narodni epos, zložen po načrtu prof. Armina Pavića. Prve štiri pesmi je zložil Martić sam, ostale tri, med njimi „Kosovka djevojka“, so narodne. To delo je dovršil pesnik v dvajsetih dneh, tako rekoč igraje se. Dalje so znameniti pesniški spisi njegovi: „Spomenica Fra Andriji Kačiću, pjesniku Milovanu pri podignuću njegova spomenika u Makarskoj g. 1890 u ime bosanskih franjevac.“ — „Obrana Biograda“ g. 1456, kjer proslavlja sv. Ivana Kapistranskega. Veliko slavo si je pridobil izven svoje domovine, v večnem Rimu, s slavospevom: „Kristoforu Kolumbu“ l. 1893., ko je namreč frančiškanski red slavil spomin tretjerednika Kolumba. Bilo je določeno, da se v vseh glavnih jezikih proslavi ta veleznameniti mož. Lahko je bilo pogoditi, kdo ga bo proslavljal v milozvočni hrvaščini tam v Italiji, klasiški domovini Dantejevi. Kdo pa je na najvišjem vrhuncu hrvaškega Parnasa? Fra Grgo. In ko je slišal general frančiškanskega reda to krasno pesem Martićevo, omilil se mu je tako slovanski jezik, da je rekel: „Doppo la lingua italiana mi pare è prima nella sua dolcezza la Slava.“ (Za italijanskim jezikom, zdí se mi, je gledé na milobo prvi slovanski.) Prevel je: „Pjesničke kitice svetoga Frane Asiskoga po A. T. Ožanamu“, „Muka Isusova“, „Uskrsnuvšem u Isukrstu“, „Čestitka imendan u sv. oca pape Leva XIII.“, „Krštenik“, zložen v trinajstih poglavjih po pripovedki grofa L. Tolstega. Da

je Martić mojster tudi v prevajanju, kaže to, da se je prvega prevoda „Pesniških kitic svetoga Frana Asisk.“, neki mlad svečenik v Derventi naučil iz glave od besede do besede v dveh dneh, akoprav obsega več nego tisoč stihov.

Še jedno Martičevo pesem bi našteli, katere pa žal ni več. Ta je „Osmanida“. Ko je namreč l. 1867. prišel pri vezirju Topal-Osmanu v nemilost, zložil je daljšo pesem „Osmanido“, v kateri je natančno načrtal dobre in slabe strani tega vezirja, njegove politiške namere in trinoško vladanje. Osman je zvedel za to pesem ter ukazal preiskati Martičevo stanovanje. Fra Grgo je sicer še o pravem času skrnil pesem v žitnico, toda po nesreči so mu jo miši zgrizle in zglodale. Pesnik sam je „Osmanido“ najviše cenil, zato mu je še danes žal po njej. Kot zanimivost dostavljamo še, da je Martić sestavil tudi del ogromnega slovarja turškega jezika, toda zgodila se je z njim nekako taka kakor z „Osmanido“: izročil ga je nekemu mlademu pisatelju pri osmanski vladi, kjer se je izgubil.

8. Navadno se očita pesnikom, da so sami fantasti, nesposobni za resno življenje; Martić ne tako. Skrbel je tudi za gmotno blaginjo narodovo. Ustanovil je l. 1865. normalno šolo v Sarajevu, katero je sam najbolje podpiral. Fra Grgo je bil 21 let člen vilajetske uprave pri prejšnji bosanski vladi, in to se pravi: on je bil zagovornik pravice in prava, branitelj tep-tane raje. Okoli dvajset let je opravljal težavno službo župnika v Sarajevu, kjer so prebivalci bili in so še večinoma mohamedani ali pa zagrizeni pristaši grško-iztočne cerkve, in le prav pičlo število Sarajevčanov je bilo tedaj verno udanih edinozveličalni katoliški cerkvi. In četudi je skrbno pasel svoje ovčice in jih branil pred drugoverskimi zapeljivci, vendar ga je spoštovalo vse. „Pod imenom fra Grgo je poznan in čislán od vsakaterega Bošnjaka, bodi kristijana,

bodi mohamedana. Pogostokrat sem slišal na lastno uho, kako so priprosti kmetje po sarajevskem polju hvalili paroka Grga, da je vedra in modra glava, da je ljubezniv in dobrotljiv, da ume više nego vsi sarajevski pisarji, da velja in premore toliko pri Turcih, da še z vrvi človeka lahko reši.“ (Napotnik, n. d. 59 nsl.) Njegove zasluge za pomirjenje duhov, zlasti o zasedenju Bosne po Avstrijcih, so velike, ker je vse rado poslušalo njegov svèt.

Zasluge njegove je priznala sama turška vlada ter ga odlikovala trikrat, Njegovo Veličanstvo, naš presvetli cesar, pa mu je podaril l. 1878. Fran Josipov red, in letos, o petdesetletnici mašništva, red železne krone III. vrste.

Ne dolgo po zasedenju Bosne je šel v pokoj — bolje na nepokojno delo, v kreševski samostan; tu se v tihi samostanski celici bavi s študijami, katere zadevajo domačo literaturo, posebno pa se ukvarja s pesništvom, ki je kos življenja njegovemu življenju. (Napotnik n. d. 59. nsl.)

Mil je pesnik divnih „Osvetnikov“ Hrvatom, zlasti mladini, katero on ljubi ter vsprodbuja k plemenitemu delu:

Da žrtvuje ljubavi prvinu
Sve za vjeru i domovinu.

Mil je pa tudi vsem Slovanom, in posebej nam bližnjim Slovencem. Zato mu tudi mi želimo letos, ko je praznoval svojo zlato mašo, da naj bi bila ta njegova zlata maša začetek zlate dôbe bratskega nam naroda!

Opomba. Pesniška dela Martičeva so izšla pred kratkim v Sarajevu. I. del: „Osvetnici“, nevezan 3 for., II. del: „Posvetnici“ (t. j. Pjesničke kitive i. dr. nekatere pesmi) broš. 90 nov. Poština posebej. Denar se pošilja po poštni nakaznici tiskarni „Bosanske pošte“ v Sarajevu.

Nova dolenska.

Vinógrad zal imeval sem,
V vinógradu pa hram,
Pogosto vanj hodeval sem
S prijatelji in sam.

Vinógradček je bil krasán,
To rajski bil je vrt,
In žrtvoval sem leto dan
Za vzgojo svojih trt.

Po zimi kólja sem nabral,
Nabrusil si reznik,
Pomládi trsom kolje dal,
Očedil jih mladik.

Rad delal sem in se potil,
Vinógrad kopal, plel,
Pri delu sladko vince pil
In vriskal sem in pel.

Ko sveti je Mihél prišel,
Sem grozdjiče obral,
In vina dosti sem imel
In rad sem piti dal.

Ko prišel je Martinji dan,
Naš vinograjski god,
Gos pekla se je in puran,
In jaz sem bil gospod.

Nič nisem zimskih dnij se bal,
Ker v hramčku in domá
Bokal je poln pred mano stal,
In v hramu soda dvá.

Šentjanževac me je vedril,
Ogreval mi srcé,
Priatelj moj je z mano pil
In bratje in sestré.

Pač pokal je gorenjski bič,
V Dolenjsko voz drdrál,
In mnog gorenjski je konjič
Dolenjsko stran poznál.

Gorenjski vrli so možjé
Pri nas se bratili,
Kupili vinca na vozé
In dobro platili.

Zdaj prišla v góro je mrčád,
Na trsje sedla je,
Požrla trsje mi in sad,
Vinógrad snedla je.

Prišel strupene rose strup,
Ožgal je trt mladjé,
Umrl je trs — umrl mi up,
Gorjé mi, oj gorjé!

Zelena gora, vinográd,
Sedaj si pust in gol,
Več ni zelenja, naših nad,
Tu, tam stoji le kol.

Na hramih strehe hirajo,
Trohni na tramu tram,
In stene se podirajo,
Seséda se mi hram.

Obroči s sodov pokajo
In doge se vežé,
In sodov dna se slókajo,
In čepki se sušé.

Majolike pokriva prah,
Stiskalnice gnijó;
Oh, mene pa prevzema strah,
Ko v golo zrem goró.

Anton Hribar.

Jarem pregrehe.

(Povest. — Spisal P. Bohinjec.)

XIII.

Imel sem ptičico,
Pa mi je zletela;
Srečna bo vejčica,
Kjer bo sedela.

Národna.

Zopet je prišel predpust.

Zima pa je bila huda tistega leta. Vsak se je držal najrajši peči. Le ženini in neveste so se vozili okrog, da je bilo kaj govorice pri pečéh.

V Bičju je je bilo dovolj takrat. Možje so modrovali, koliko dote bo imela Krajčeva Polona; žene so pomilovale Loparjevega Antona; dekleta so se pomenkovala o Polonini obleki, kakšno bo imela; fantje so se posvetovali, kako

bodo „voglarili“, otroci pa so se veselili, kako bodo zijala prodajali in „štruklje“ jedli.

Na oklicih sta bila Cene in Polona.

Pri Krajčevih je kobila na dvorišču naprežena. Janez stoji poleg nje in v jedno mer se prestopa, ker ga zebe. Oče pa hodi oblastno po hiši, napravljen praznično.

„Polona, ali še nisi napravljena?“ zakliče.

„Kmalu bom, oče“, odgovori dekleta z druge strani hiše, kjer ji je Agata spletala dolge lase.

Kar prisôpe po vrtu sêm berač Bogme.

„Janez, kam se popeljemo?“

„Bogmeta iskat“, ponorčuje se mladenič.

„Ahá, dobro, da sem prišel. Sedaj le izprezi, ker je že Bogme tukaj!“

„Pa ne bom še za sedaj.“

„Bomo videli“, reče berač in stopi proti veži. „Ali so oče v hiši?“

„Poglej, boš že videl.“

„Lej ga, lej, kako je košat!“ zamrmrá berač in stopi s pikrim zasmehom v vežo.

„No, prav tebe smo čakali, Bogme!“ pozdravi ga Krajec, in hoče stopiti v kuhinjo, da bi dal beraču merico moke.

„Le počakajte, oče! Nekaj vam moram povedati.“

„No, kaj se boš pa zlagal?“

„Stopite v izbo!“

„Zlažeš se lahko tudi v veži.“

„Pa ne mislim lagati.“

Krajec stopi nevoljen v izbo. Bogme zapre za njim varno duri. Nato ga prime za roko in ga privêde do mize.

„Krajčev oče! Danes vam imam povedati nekaj takega, kakoršnega še niste nikoli slišali in ne boste nikoli več.“

„Le hitro povej, kar misliš! Meni se mudi.“

„Janezu lahko kar rečete, da izpreže kobilo. Tudi Poloni recite, da gre kar južino kuhat! Ali mi ne verjamete?“

„O Črevesniku boš povedal zopet kako novo, kaj ne?“

„Ta je pa res nova. Toda povem najprvo, da nikdo ne vé tega, kakor jedino jaz. Poprej je vedel jedino stari mešetar, sedaj pa vem jedino jaz. In starec mi je rekel na smrtni postelji, da povem še komu drugemu, ako bo treba. In sedaj je treba, da povem tebi. Toda rečem ti: mólči! To bo najbolje zate in še za marsikoga drugega. — Sédi tukaj-le na klop in pripravi se, kar ti povem na uho. Težka bo ta beseda záte. Zato se nikar ne ustraši.“

Krajec sede na klop poleg berača. Bogme pa mu zašepeče nekaj na uhó. — — — — —

* * *

Janez je klel, ko je moral izpreči kobilo. Agata se je hudovala nad Bogmetom. Polona je povpraševala, čudeč se, sedaj očeta, sedaj Bogmeta. Toda oče Krajec ni črhnil besedice, Bogme pa je zadovoljno žvečil kruhovo sredico in srkal Krajčevo slivovko. Kadar ga je Polona povprašala, pomigal je z ramama in dejal: „Če ne morem, ne morem.“

„Pisma delat“ torej niso šli Krajčevi tisti dan. In zvedelo se je le prekmalu, da je Bogme vsega tega kriv.

Bogme pa je hodil odslej po vasi trikrat ponosnejši kakor doslej in malhe ni obesil čez rame. Pri vseh je zadobil na mah nenavadno spoštovanje. Tonček bi mu bil rad dajal žganje tudi na upanje, a sedaj Bogme ni hotel. Vedno je imel dovolj drobiža pri sebi.

Pri Krajčevih je bilo vse nekam potrto. Janez je prežal na Bogmeta, da bi ga ujel v besedi. Polona ga je kar klicala, da mu položi kaj na roko. Toda Bogme se je naredil nevednega kakor Lahov koš in, kolikorkrat ga je izkušal kdo upijaniti, ni se mu posrečilo, da bi izvabil iz njegovih ust kako skrivnostno besedo. Nekatero ženice so ga imele kar za čarovnika. Le s starim Krajčem je zinil včasih kako skrivnostno, a še ta je bila redka.

Sčasoma so ljudje pozabili tudi to, da se je močitev Krajčeve Polone podrla, in malokdo je že govoril o tem. Pri Krajčevih pa so imeli marsikako nedeljo popoldne Loparjevega Antona in strica Čadnika v gostéh.

Čas celi rane včasih celó hitro. Vsaj kaže se tako. Ali se pa srca tudi vselej tako zdravijo, to je druga stvar.

XIV.

Kdor vse verjame, temu
je vse verjeti.

Fénelon.

Temna noč je bila. Ni bilo na nebu niti kosú lune in nobena zvezdica ni privoščila svoje svetlobice zemljanom. Še celó suh sneg je nalletaval v drobnih kepicah, nadležna burja pa mu je stregla prav po hlapčevsko. In vendar je pratika imela pokazati že prvi pomladanski dan.

O takem vremenu pač še ponočnjakov ni mikalo izpod strehe. Vsakdo se je narajši ugnezdil k peči, ako ne celó za peč.

Še je svetila luč malone po vseh hišah v Bičju. Izvečine so ali večerjali ali molili rožni venec. Pri Bogmetu pa ni bilo več luči. Oba prebivalca sta že močno dihala: jeden za pečjo, drugi pri peči.

Kar potrka nekdo na okno. Ženica za pečjo se takoj predrami in reče:

„Ti, slišiš? Nekdo trka.“

Toda Bogme je ležal kakor tnalo.

Kmalu zaropoče drugič okno.

„Ožbe, kaj tako trdo spiš?“ oglesi se zopet ženska.

Še predno se Bogme dobro predrami, že potrka nekdo tretjič na okno.

„Kdo trka? Gotovo si se zmotil, prijatelj!“ govori Bogme z zaspanim glasom in vzdiga počasi glavo.

„Bogme, odpri!“

„Kdo pa si?“

„Kaj me ne poznaš?“

„Kadar jaz nečem poznati, ničesar ne poznam.“

„Nikar me ne mudi, pasja dlaka! Mene zebe zunaj.“

„Povej, kdo si? Jaz te ne poznam.“

„I, jaz sem, Cene.“

„O, kako pa si ti prišel k meni? Najbrže si se zmotil. Pri nas se ne pravi pri Krajčevih.“

„Bogme, odpri! Nekaj posebnega imam govoriti s teboj.“

Bogme si ni upal dražiti starega znanca. Vstane, položi kučmo na glavo, čez rame vrže stari kožušček in odpiraje duri reče starki:

„Pridem kmalu.“

Ko varno odpre vežna vrata, zagleda pred seboj človeško podobo.

„Ali si res ti, Cene? Kaj pa te je neki prineslo nocoj semkaj-le, bogme?“

„Pojdi malo z menoj! Tukaj-le naju utegne kdo slišati. Noč ima ušesa.“

„Kam hočem, Cene? Tema je kakor v rogu.“

„Ako ti pravim, da pojdi z menoj! Ne bo ti žal!“

Bogmetu ni bilo nič kaj po volji zapustiti gorko peč. Tudi se mu je usilila v glavo še druga misel. Ceneta se je že tako izogibal, zlasti od tistega časa, kar mu je oče umrl. Sedaj pa naj gre ž njim, Bog vé, kam?

„Ta človek mi utegne še kaj narediti“, misli si Bogme in odločno pové, da iz hiše ne gre nocoj.

V tem se prikaže v Cenetovi roki nekaj svetlega, kar je zdrknilo v Bogmetovo roko.

„Bodi v božjem imenu!“ reče Bogme in se prekriža.

Hitro stopata za vasjo po stezi, ki drži skozi gozd. Sneg jima je dramil obraz, burja je sukala bele snežinke po zraku, sicer pa je bilo vse mirno.

Ko pa stopita v gozd, reče Bogme:

„Sedaj pa le povej, kar imaš na srcu! Tukaj naju nihče ne vidi in ne sliši.“

„Le stopiva še malo dalje, varnejše bo.“

In zopet hitita po malo uglajeni stezi. Pod nogami jima škriplje, burja pa stresa raz drevje prhli sneg.

„Sedaj pa postojva, Bogme! Saj že veš, kaj ne, kaj te mislim vprašati?“

„Jaz? Nič ne vem.“

„Ker ne veš, zato ti bom povedal. Zakaj si razdril mojo poroko s Polonico?“

„Jaz? Jaz nič razdril.“

„Vse vem. Ne delaj se nevednega!“ reče Cene osorneje.

„No, če vse veš, potlej je pa prav. Jaz nimam nič govoriti“, odgovori tudi Bogme ostreje.

„Bogme, saj me poznaš, ne? Veš, da nisem umazan“, deje zopet Cene mileje.

„Ako bi rad zvedel, kaj mi je povedal tvoj oče na smrtni postelji, potlej je zastonj vsaka beseda. Kar ne smem povedati, pa ne smem.“

„Zakaj pa si Krajcu povedal?“

„Zato, ker sem mu moral, bogme.“

„Pa tudi meni moraš povedati“, odgovori Cene odločno in v roki se mu nekaj zablišči.

Bogme se prestraši. Žal mu je bilo, da je šel po noči iz hiše.

„Bogme! povej, ali pa bo ta-le tebi nekaj povedal, česar še nisi slišal.“

In Cene nastavi samokres beraču na prsi.

„Stoj, Cene! Ne prenašli se! Pomisli na svojo in mojo grešno dušo!“

A Cene ga prime z levico za kožušček in reče:

„Kaj meni mar tvoja in moja pasja duša! Ušel mi ne boš! Ali povej ti, ali pa — jaz!“

„Če je tako, potlej naj bo v božjem imenu“, odgovori berač. Noge se mu tresejo in vroče mu prihaja po vseh udih. Vendar Cene ni opazil v temi na beračevem obrazu pikrega zasmeha.

„Veš, Cene, to je tako-le: Tvoj stari je bil bogat, da še ti tega nisi vedel. Kako pa je obogatel, to ti moram sedaj tudi povedati, ker mi pretiš s smrtjo.“

Tistega ‚muštáfarja‘ poznaš, ki denarje dela na svojo roko. Saj je bil že večkrat pri vas in z očetom sta se dobro poznala. Seveda tebi tega ni pravil in tudi sam ga je malo hotel poznati zaradi ljudij. Na tistem pa sta marsikatero noč prečula v tisti vaši izbi za ptujce. In kdo lože spravi med ljudi ponarejen denar kakor mešetar: In takega denarja je tvoj stari spravil med svet prav dosti. In veš-li, Cene, kdo ima ta denar, ki ga je zapustil tvoj stari? Le poglej ga, ta-le, ki ga hočeš ustreliti!“

Cene molči. Berač pa nadaljuje:

„Toda to še ni vse. Nikar ne kolni svojega očeta, ki te je ljubil, kakor bi bil res pravi njegov sin. Ti še ne veš, kaj si podedoval po njem. Ves tisti denar, ki ga imam jaz shranjenega, Cene, ves je tvoj. Zakaj pa rajni ni hotel tega denarja tebi izročiti, povedal ti bom tudi še. Veš, to je tako-le:

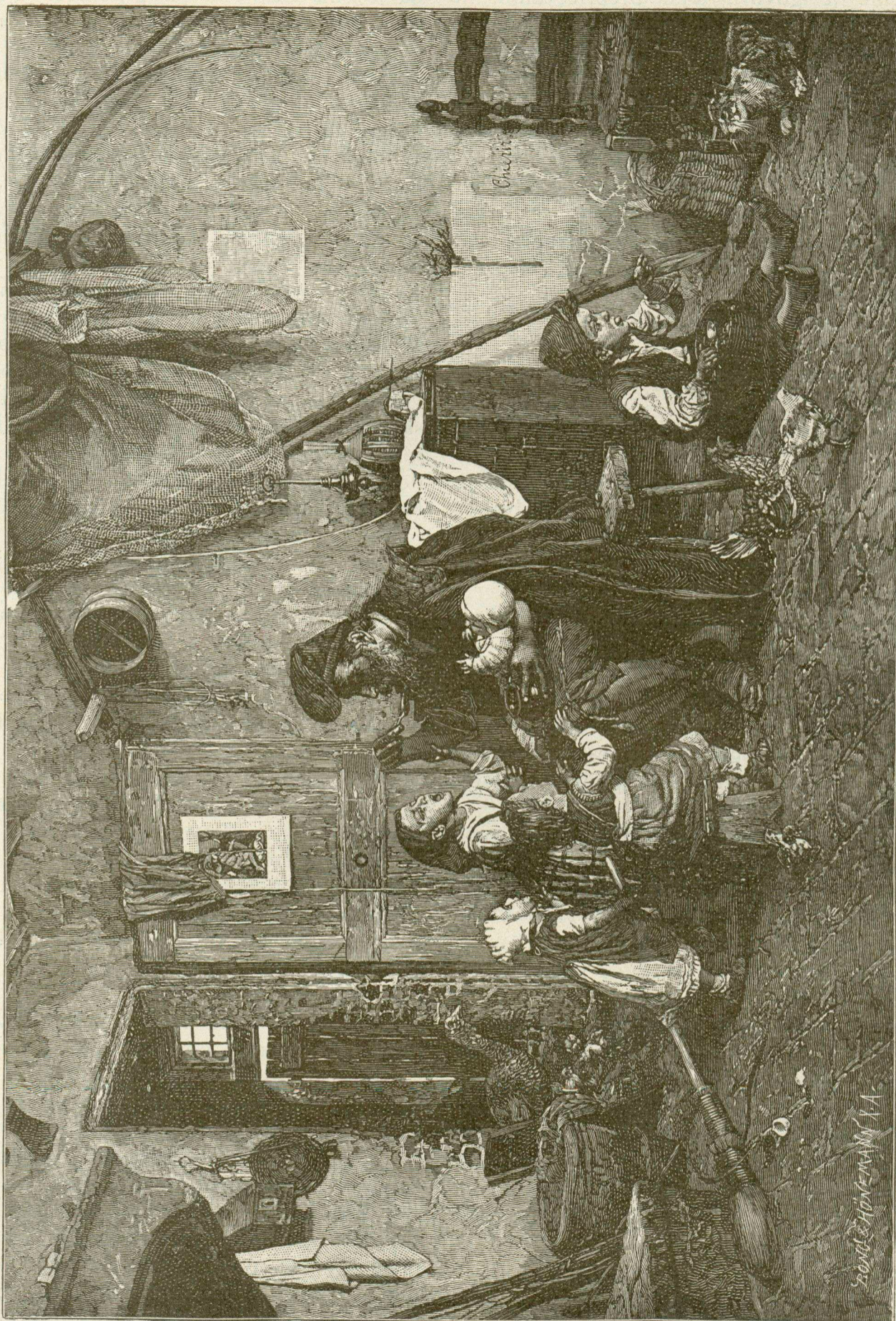
Tvoj stari nikdar ni bil volje, da ti vzameš to-le Krajčevo Polono. To ti je znano bolj kakor meni. In ker se mu je približala zadnja ura, tedaj je moral poravnati in urediti svoje skrite denarje. Ker pa se ti še nisi oženil in si mislil vedno na Polono, tedaj je napel starec zadnje moči, da bi te odvrnil od te ženitve. In izročil je meni na smrtni postelji vse svoje denarje; dejal je, da je vsega skupaj 20.000 gld.“

Cene mu preseka besedo in vpraša:

„Ali so pravi ali ponarejeni denarji?“

„Čisto pravi so vsi bankovci. Toda počakaj, da povem do konca. Stari mi je izročil denarje,

a pristavil je: „Ako Cene vzame kako žensko, tedaj mu izroči te denarje: a šele potem, ko bo že poroka minula. Ko bi pa imela biti ta ženska Krajčeva Polona, tedaj napni vse kriplje,

Mamice ni. (Naslikal prof. Chiericci.)

da se ta poroka ne zvrši in če tudi potrosiš vse denarje za to. In glej, Cene! Preprečil sem jaz to poroko, a denarji so še vsi pri meni in sicer prav dobro shranjeni.“

„Zakaj pa se je oče tako branil Polone v hišo?“

„Tega ti pa jaz ne vem povedati. ljubi moj Cene, četudi zopet položiš samokres na moje

prsi. Povprašal sem ga pač, starega, a dejal je: Tega ti ni treba vedeti. In nisem si ga upal več nadlegovati.“

Bogme je govoril tako prepričevalno in ravnodušno, da Cene kar nič ni dvomil o njegovih besedah. Vedel je tudi, da se Bogme ničesar tako ne boji kakor smrti, in prepričan je bil, da je govoril samo resnico. Zato ga le še vpraša:

„Kje pa imaš denarje?“

„Doma.“

„Pa ravno kje?“

„Pod skrinjo so z desko na podnice pribiti.“

„Kdaj mi jih boš izročil?“

„Kakor hitro se oženiš.“

„S Polonico?“

„Iz te moke ne bo kruha, Cene!“

„Zakaj ne?“

„Zato, da ne. Saj veš, da Krajec vse to vé, kar veva midva.“

„Torej z drugo! Tudi dobro: samo denarje mi moraš poprej izročiti; saj veš, da dvajset tisoč nekaj veljá pri izbiri nevest.“

„Ne morem.“

„Torej res ne?“

„Res ne. Drugače ne, ako mi zopet samokres položiš na prsi.“

Cenetu začno strašne misli rojiti po glavi. Kaj, ko bi Bogmeta spravil s sveta? Za denarje tako vé, kje so. — — Vendar se mu vzbudi dvom: Kaj ko bi Bogme ne bil resnice povedal gledé denarjev, kje ležé? Zato popusti strašno misel in reče:

„Še nocoj mi moraš dati denarje, drugače jutri ne boš več na zemlji.“

„Dobro; če je tako! Hajdi z menoj!“

In vrneta se v vas. Luči že ni videti v nobeni hiši. Pred vrati reče Bogme:

„Počakaj tukaj-le, da te moja stara ne zapazi. Saj veš, kaj so take babe.“

Komaj pa Bogme izpregovori besede, že stoji v veži in zaloputne vežna vrata. Cene sproži samokres, a svinčeno zrno je obtičalo v lesenih vratih.

Starka za pečjo se vzbudi, berač v veži zakliče: „Še ne poznaš Bogmeta!“ Cene pa steče po stezi za vasjo, kar so ga noge nesle.

XV.

Najhujša je vseh bolečin
Kesanje, krivice spomin!

S. Gregorčič.

Bogmetova zakonska polovica ni bila ravno jedna izmed tistih, ki znajo molčati. Njen mož ji je sicer pravil, da ni bilo tisti večer nič posebnega in da naj molči o tem, kar se je go-

dilo. Toda njene misli so bile vse drugačne kakor moževe. Takoj drugi dan je pripovedovala nočne dogodke svoji sosedi, ki je dejala, da je čula neki pok okrog polnoči. Tudi je slišala tisti večer ime Cenetovo, kaj bi ga ne? Saj je bolje čula nego njen mož. In tako sta s sosedo uganili marsikatero resnično in nerresnično. Ako pa vesta kaj dve ženski, vedó kmalu vsi ljudje. In tako je bilo tudi takrat. Še tisti dan so govorili po vasi čudne reči o Črevesniku, Bogmetu in Krajčevih.

Nekaj dnij pozneje pa se je raznesla po vasi še druga govorica. Ceneteta so pograbili orožniki. Zakaj neki?

To je bilo tako-le: Nakelskemu župniku so vzeli neko noč tatovi mnogo raznovrstnega blaga. Pozvedovali so na vse strani, da bi tatove zasačili, a vse zastonj. Kar spozna nekdo pri Črevesniku, da je njegova deža za maslo nakelskega župnika. In res pridejo nekega dne orožniki k Črevesniku preiskovat. Našli so ne samo dežo za maslo, ampak tudi več drugih stvari, katere so spoznali za last nakelskega župnika.

Gospodarja so izpraševali. Ta se je opravičeval, a nič ni pomagalo. V zapor je moral.

Seveda to ni ostalo skrito. Kmalu se oglašé še drugi, ki so vedeli marsikaj povedati o Cenetu, kar se doslej še ni vedelo.

Velika tožba ga je čakala. Toda to še ni bilo vse. Tudi po Bičju so hodili orožniki ter izpraševali to in ono. Marsikdo je dobil povabilo.

Jedni nesreči pa se pritisne tako rada še druga. Žida iz Linca in Varaždina sta tožila Črevesnika za več tisoč goldinarjev.

In naposled je prišla na dan še druga ovadba. Nekdo ga je tožil zaradi ponarejenih bankovcev. To že tako pride. Ljudskim pijavkam je malokdo kos. A kadar kdo tako pijavko porine v zágato, takrat dobi vsakdo pogum, ako ima le količkaj razlogov za pritožbo.

In kaj še? Kdo bi si mislil? Tožil ga je nekdo celó zaradi poskušane umora.

Dolga pravda se je začela. Trajala je leto in dan, predno se je končala. Seveda je prišel Cene tudi pred „krvavo sodbo“.

V tem pa, ko je Cene tičal v preiskovalnem zaporu, zapel je na domu boben. Židovski tvrdki iz Linca in Varaždina sta se pravočasno usedli na Črevesnikov dom. Žide je Cene parkrat preslepil, a naposled so mu vendar-le židje vzeli, kar je mislil, da je njegovo: vino, žganje in drugo blago, katero je jemal od židovskih tvrdek, nakopičilo se mu je do znatne vsote, katera ga je pokopala.

Ko je Cene premišljal v zaporu svojo žalostno usodo, takrat mu je pač rojil po glavi berač Bogme. In res je govoril ž njim, kakor

je želel. Toda spoznal je, da ga je Bogme bridko prevaril. Povedal mu je, da na vsem tem ni nič resnice, kar mu je takrat pravil pod smerekami v gozdu. Izmislil si je vse to premeteni Bogme, da je le rešil svoje življenje. Kako je kletel Cene berača, a ta se mu je smejal v pest in povedal, da bodeta še orala.

Ko pa so minile vse obravnave, tedaj se je raznesla novica, da je Cene obsojen na dve leti težke ječe.

Marsikdo je mislil, da Črevesnika ne bo več iz ječe. Toda Cene je bil zvit kakor kozji rog. Dasi ni imel kdo vé koliko prič, vendar se je znal jako dobro zagovarjati, malone bolje nego njegov dohtar. Mnogo mu je tudi pomagalo njegovo dosedanje življenje, o katerem niso vedeli nič posebnega do teh časov.

Najbolje je pač jezila ta mala kazen berača Bogmeta. Ménil je, da bo imel mir pred njim. Toda ta mir je trajal zanj le dve leti.

Zvedavi bralec pač pričakuje, kako se je godilo v tem čudnem času pri Krajčevih?

Krajec je najrajši molčal o Cenetu. Janez je uporabljal včasih v primerah njegovo ime. Agata je Polonico blagrovala, da ji Bog ni naklonil takega ženina. Polonica pa je posnemala svojega očeta.

Ljudje so kajpak natvezli marsikako čudno in nečudno. Kako bi imeli drugače toliko govoriti? Dostikrat je priletela kaka pikra zabavljica na Krajčeve. Vendar posebnega ni bilo. Glavni predmet zabavljanja je bil vendar-le nesrečni Črevesnikov Cene.

Loparjevega Antona tudi že dalje časa ni bilo v vas h Krajčevim. Včasih se ni utegnilo, včasih ni bilo prilike, včasih se Loparjevim ni ljubilo, največ pa — da smo odkriti — je bila tega pomišljanja kriva Cenetova neznodna.

Za Krajčevo družino je bil to hud udarec, dasi se je bilo prijateljstvo že pred nekaj časom razvozlalo. Javno mnenje je pač velikega pomena.

Berač Bogme pa je hodil svojo pot kakor nekdanj. Vendar se mu ni več tako ljubilo šale uganjati kakor prejšnje čase. Bolj zamišljenega obraza je taval okoli. Ljudje so dejali: „Star je že, star.“

Drugega ne moremo povedati koncem tega čudnega poglavja kakor še zgodbo o Cenetovem domovanju.

I, kaj je bilo? Gostilno so zaprli, hišo so prodali, zemljišče so razdelili, živino so postavili na javno dražbo, orodje so raznesli in posle so odslovili. In mati Cenetova?

V najem je vzela prodajalnico, kjer je prodajala še po stari navadi, kakor je bila vajena. Postarala pa se je silno žena. Kako tudi ne?

XVI.

En čas sem jokala,
En čas pa pela;
Zdaj se pomislila,
Da bi ga vzela.

Národna.

Stari Krajec se je bil zares naveličal gospodariti. Rad bi se bil na stare dni veselil otroške sreče. Tudi je večkrat potožil, da ne more več tako delati kakor poprejšnje čase.

Neki sopraznik reče po kosilu svojemu sinu:

„Janez! Meni se že ne ljubi tako, kakor se mi je ljubilo. Tudi nisem več tako trden, kakor sem bil. Danes je sopraznik in delali ne bomo. Naprezi, naprezi kobilico in pojdi poiskat nevesto! Pa še katerega vzemi s seboj! Če izbereš nevesto, kakor se gre, izročim ti takoj vse posestvo. Kaj misliš?“

„Pa grem.“

„Kam pa se misliš obrniti?“ povpraša Krajec sina in se dobrohotno nasmeje.

„Oče, menda ne daleč“, vtakne se vmes Polona in se prav iz srca zasmije.

„Pri Ostnikovih imajo že jedno Franico odveč“, reče takoj zopet Polona.

„Pri Loparjevih pa jednega Antona“, odvrne Janez in se porogljivo nasmeje.

„Pojdi v božjem imenu, Janez! Saj vem, da si dober fant“, reče Krajec in potrka sina po ramah.

Janez pa je čutil pri srcu nekaj tako prijetnega, kakor še nikoli ne tako.

„Polonica, ali greš z menoj?“ povpraša nalašč sestrico.

„Kam bom šla? Saj ni pri Ostnikovih Antona.“

Ko se tako šalita brat in sestra, odšel je oče iz izbe.

Janez pa se začne napravljati v praznično obleko.

Uro pozneje sta že zdrdrala s sosedom Francetom iz vasi.

Ko pa pri Krajčevih odjužinajo, pridrdra na dvorišče drug voziček.

„Lepa je ta“, nagovori Krajec prišleca. „Ženina sem poslal od hiše, sedaj pa pride drugi.“

„Krajčev oče! Midva bi rada nevesto“, reče Čadnik.

„Najprej jo mora Janez pripeljati: potlej bo šele kaj.“

„A tako?“ reče Loparjev Anton in izpreže konjička.

„Naš Janez hoče na vsak način Franico. Kaj pa ti, Anton?“

„Jaz pa Polonico.“

„Bodemo poskusili, če se dobi.“

Polone pa ni bilo v hiši. Z Agato je šla na vozare, da bi izpulila v zeljniku par hre-

novih korenin in natrgala nekaj kumar za malico.

Agata vleče iz zemlje hrenove korenine, Polona pa išče kumar med zelenim listjem.

Kar zapazi na zeljnati glavi hrošča. Oh, tako dobro ga je poznala! Saj ima ravno tako ime kakor ona. Nekateri mu pravijo tudi božji volek, a Polona ga je klicala le za polončico. Hitro stegne roko po hrošču in ga položi na dlan.

„Agata, poglej sedaj polončico, kam bo zletela?“

„Ovbe, ne bodi tako otročja! Ali ne veš, da so vraže zoper prvo božjo zapoved?“

„Zakaj pa si mi povedala, da je polončica dobra prerokovalka? Le poglej jo, že leti! Uh, kako visoko — v nebesa!“

Dobro se je zdelo Poloni, da je hrošč zletel kvišku in ne na tla, čeprav ni verjela, da je kaj na tem.

„Polona, poglej, poglej, nekdo gré sem po našem vrtu! In pes tako laja.“

„Kdo pa je?“

„Kdo vé! Vendar ne snubači?“

Polona zardi v obraz. Takoj je spoznala Loparjevega Antona.

Kmalu nato se vrnejo vsi trije proti hiši. Mlada dva sta malo govorila. Agata pa seveda ni mogla zamolčati, da je Polona pestovala „polončico“. Govorila je ves čas sama, dokler niso stopili na dvorišče.

Kako se snubi, to je pač stara pesem. Začne se pri junicah, nadaljuje se pri stotakih in konča se z vinom in suhim mesom. — —

Začel je že mrak objemati zemljo.

„Treba bo iti, Anton“, reče Čadnik, stopivši v vežo.

„Pa pojdeva.“

Ko pa gré Anton naprezat, pridrči domov Krajčeva kobilica.

„Sedaj pa še ne greva“, reče Čadnik Antonu, ki je veselega obraza in srca segel v roko Janezu, kateremu se je razcvetla po licih vsa mladeniška svežost.

Vsi se vrnejo v hišo. Janez je pripovedoval, kako se je ženil in da se je vse dobro izteklo.

Pili so ga še pozno v noč in še celó starim se je pomladilo lice.

Ko so se razhajali, tedaj ni bilo sezanju v roke nì konca nì kraja, in Loparjev Anton se je tako navdušil, da je pri odhodu jedenkrat celó šaljivo rekel Polonici: „Kar danes pojdi k nam! Ne bo treba še jedenkrat pó-te hoditi.“

Ko pa sta se Agata in Polona pomenkovali še pozno čez polnoč na postelji, kaj in kako je bilo in kaj in kako bo, pravi Polonica naposled:

„Saj ni tak zmrznjenec, ta Anton, kakor sem si ga zmerom mislila.“

„Pusti pri miru nocoj Antona in zaspi! Saj ga boš še sita“, odgovori ji Agata in se obrne na postelji.

„Kaj ti veš?“ zamrmrá Polona bolj zase in začne posnemati deklo in moliti, da bi preje zaspala.

Toda škratek ji je nagajal vso noč. Komaj začne moliti, pride ji zopet Anton na misel.

In ko je zaspala, sanjalo se ji je nekaj, kar je drugo jutro Janezu pripovedovala.

„Glej ga treska, Polonica, meni tudi.“

Tako je brat ponovil večkrat, ko mu je sestra pripovedovala, kaj se ji je sanjalo.

In Bog je hotel, da so se njiju sanje izpolnile.

XVII.

Prečudne in skrivne so božje reči,
Človeku presodit' mogoče jih ni.

Slomšek.

Drugi ponedeljek po tistem soprazniku so šli delat pismo; kdo, ni treba praviti.

Tretji ponedeljek potem sta bili dve imenitni poroki v župniji. Krajčev Janez je pripeljal na dom nevesto, Ostnikovo Franico. Loparjev Anton pa je odpeljal iz doma nevesto Krajčevo Polonico.

Cene je prestal zapor pred tremi meseci. Na svatovščino ga seveda niso vabili.

Ali povabil se je sam!

Ko pridejo svatje na dom, odpró kmalu tudi podna vrata, da se prične ples. Krevsov Tine potegne za harmoniko, s komolcem pritisne kljuko, z nogo sune vrata, da se odpró do kraja.

Na sredi poda pa je visel na vrvi nepovabljeni svat — Črevesnikov Cene — — — —

XVIII.

Što je život? —

Roman, koga svaki dan
komadić izlazi, i koga bi
pisac Bog zna dokle raz-
tezao, da mu vječni Su-
dija ne ugasne luči, za-
grnio: Dosta je črčkanja,
lezi!
Fr. Mažuranić.

Stari Krajec ni bil dolgo za „starega“. Bolehal je že nekaj let sem. Ko pa je pomlad priromala v vas, prenehalo je njegovo življenje. Umrl je za prsno boleznijo. Janez mu je oči zatisnil.

Jeseni so tudi Bogmetu noge odpovedale. Vedel je, da pred pustom ne bo več hodil po ženitovanjih. Zato se je prav izpodbudljivo pri-

pravil na pot v večnost. Celó stare Črevesnice ni mogel več obiskati, kakor je namerjal. Žena je zapustila po sinovi nesrečni smrti domači kraj in šla osebenkovat v Ljubljano.

Ko pa se je Bogme spravil s svetom, naroči svoji ljubeznivi polovici, da pokliče mladega Krajca in mlado Loparico.

Prišla sta rada. Bogme pa jima je tako-le govoril:

„Sedaj me še vidita živega. Toda Božiča ne bom več učakal. Pripravljen sem stopiti pred sodbo božjo. Vendar bi vama rad razodel neko skrivnost, predno se poslovim od sveta. Vedel je to skrivnost vajin oče. Razodel sem mu jo jaz, ker sem jo moral. Meni pa jo je razodel stari Črevesnik, ker jo je tudi moral. Sedaj je znana le meni. A vest mi pravi tako, da jo tudi vama razodenem. Torej le poslušajta me!

Jaz sem bil tudi jedenkrat mlad. In takrat sem služil za hlapca v Kranju. Stari Črevesnik je bil moj sovrstnik in malone tudi prijatelj. Vajina mati pa je bila takrat tudi v Kranju nekaj časa. Učila se je kuhati. In mladi svet, saj vesta, kaj je? Na vajetih se mora držati, drugače je lahko gorjé. Rajnega Črevesnika ni brzdal nikdo. Živela sva lahkomišljeno, kakor ptica v zraku. In je moralo že tako biti, da sta se spoznala — preveč spoznala, vajina mati in Črevesnik. Ona je bila takrat še mlado, ne-

izkušeno dekle. A kaj bi razkladal take žalostne stvari na široko! Vajina mati je bila nesrečna; njenega otroka so krstili za Ceneta, matere same pa niso zapisali v krstno knjigo s pravim imenom. Za vse to ni vedel nihče drugi kakor jaz, potem Črevesnik in vajina mati, ki je dala otroka na rejo in ob enem vložila nekaj denarjev zanj. Črevesnik se je oženil kmalu potem in vzela Ceneta za svojega. To je bilo tem lože, ker mu Bog ni dal otrok v zakonu.

In tako se je stvar zamotala in pozabila. Sicer so govorili nekaj časa o vajini materi ne-lepe reči, a le ugibali so, gotovega ni vedel nihče. Tudi je vás, kjer je bila doma vajina mati, preveč daleč od nas, da bi kdo v Bičju utegnil kaj takega zapaziti. In tako se je vajina mati lahko omožila z vajinim očetom, ki je iskal dobre in petične neveste.

Sedaj vesta vse. Molita torej za svojega brata, ki ni pokopan na blagoslovljeni zemlji. Morda mu je Bog vendar-le dodelil milost spokornosti v zadnjih trenutkih, ko si že ni mogel sam pomagati. Spomnita pa se včasih tudi berača Bogmeta, ki vama želi vse dobro. Bog vaju potolaži, kakor je potolažil vajine stariše in tolaži tudi mene.

Več vama ne morem povedati, bogme!“

In berač se obrne na postelji, hiteč prebirati jagode na molku. — — —

Dve svatbi.

(Povest. — Spisal Dobrávec.)

(Dalje.)

IV.

Domovinska ljubezen!

V srcu preprostega seljaka, v srcu bogatega meščana in tudi v srcu najvišje gospôde imaš svoje korenine. Le skrajno pokvarjeno srce ne pozna tega sladkega čustva. Nikjer ne sije solnce tako prijazno, nikjer ni nebo tako lepo modro, nikjer niso ljudje tako domači kakor v ljubem rojstvenem kraju. Domači zvonovi najmileje vabijo k molitvi, domači zvonik, dasi skromen in ponižen, dviga se najlepše pod oblake, domača cerkev je sveti hram, kjer je najprijetneje moliti. In ti holmci, te livade, ta drevesa, travniki in vrtovi: ali niso to živi svedoki naših mladih let, iz one srečne dôbe, ko nam je bil ta kraj ves svet? Hladni potok šumlja tam v vrbovi senci, šumlja in vrši sicer kakor nekdanj, a poslušaj ga, popotnik, postoj in glej njegove brze valčke!

Ali ti ne doné na uho znani glasovi? Da, to so glasovi nekdanje mladosti, to je pesem prošlih, cvetočih let.

Rodna hiša, nikdar zabljeni mili dom! Kolikokrat so se že trudila peresa, pesniki so ubirali strune, da ti ovekovečijo slavo, da natanko in obširno razodenejo čustva, kakoršna prevevajo srce o taki priliki, ko se po dolgih letih zopet vrača trudni sin v naročje ljubljene māmice, v okrilje očetove hiše! Kolikokrat je že donela pesem tebi v slavo, mili dom: a vse pesmi in vse izbrane besede ne morejo v meni nadomestiti tega, kar mi je rodna hiša!

Iz vsakega kotička nam glasno govoré dogodbe iz otroških let, z vseh sten nam doné spomini na drage pokojnike, ki so tu živeli, tu nas učili in slednjič pod to blagoslovljeno streho zatisnili svoje oči. Kdo si ne želi umirati v rodni hiši, kdo ne želi počivati poleg domače

cerkve? Zdi se, kakor da je od todi bliže v nebesa. Kam ne zapelje človeka sladko čuvstvo domorodne ljubezni?

Še kolikorkrat je vzel kdo popotni les v roke ter zapustil rodni kraj, bodi že vzrok kakoršna koli sila, prej ali slej so mu potekla leta bivanja na tujem in srce si je želelo nazaj v milo domovino, nazaj med mladostne spomine. Čim dalje je človek od rodnega kraja, tem večja sila ga tira nazaj med njegove drage domačine, med nezabne povesti in nežne dogodke otroških let. Bog te čuvaj, rodni dom!

Oprosti, dragi bralec, to malo stranpotico, in vrniva se v one trenutke, ko sta Lovro in Valentin odhajala iz doma. Tudi njima se je oglašal črv nezaupnosti v bodočnost, mučila ju je zavest, da odhajata na ptuje brez vsakoršne misli, da se kdaj vrneta. Ako je hotel Valentin prijatelja le spomniti kaj takega, takoj ga je ta sramotil, da si ne upa nikamor od očeta in matere. Škoda, da je bil kdaj vojak. Valentinu niso bile vseč take litanije, a potrpel je.

Mnogo so pili tiste dni, in še potem med potjo sta mladeniča užila mnogo vina, ki sicer oživlja dušo in telo, a v obupnosti in brez mere užito oživlja tudi dotlej neznane strasti, ki slednjič zamore celó vest. Lovro je rekel, da si z vinom gasi jezo, hotel pa je menda pogasiti tudi pekočo vest, ki se je oglašala vedno jače, ali nečesa vendar ni mogel reči, da preganja z vinom — namreč zavesti, da zapušča za vselej rodni dom. Kolikor dalje sta bila namreč od rodnega kraja, toliko siloviteje so ju nadlegovale trezne misli; spomini na domače ljudi, spomini na lepa mladostna leta, medel pogled v najbližjo bodočnost. Obema je izginila vinjenost, pijača ni dišala več, obraz se jima je razjasnil in molčala sta, zroč vsak pred-se.

Nista bila še prav v Ljubljani, ko se je v obeh zbudilo tiho kesanje. Drug drugemu sta omrzela.

V Ljubljani sta se slučajno prepozno vračala na vlak in sedla vsak v drug voz. To je Lenčkovega jako kačilo, ker ni vedel pravega vzroka. Vlak se je namreč že jel premikati, ko je stopil Valentin za Lovrom k vratom; tedaj pristopi sprevodnik, odpre vrata drugega voza in potisne Valentina notri. Lovro si je pa mislil: „Bedak! Najrajši bi se mi umaknil, da bi jo potem skrivaj pobrisal domov. Revše, in še kako mi je obetal, da pojde z menoj tudi na konec sveta! To je junak!“ — Sklenil je, da se mu nalašč skrije na Zidanem mostu ter jo krene na Hrvaško tudi brez njega. Med vožnjo je bil namreč spoznal sopotnika Hrvata, ki mu je obetal na neki grajščini lep zaslužek, in zmenila sta se. Tudi Valentin bi lahko šel z njim, a sedaj ga ne mara, ker se je pokazal tako malo mož-beseda.

Toda na Zidanem mostu je bil sestanek drugačen, kakor ga je želel Lovro in kakor ga je pričakoval njegov tovariš. Tudi poslednji je namreč ugibal med potjo, čemu je prav za prav šel od doma. Naj obrača vprašanje tako ali tako, vselej je bil odgovor takšen, da ni drug kakor Lovro kriv te neumnosti. Zato sta se čudno pogledovala na sestanku. Lovro je stopal brezozirno po svoji poti, kakor da ne vidi prijatelja, Valentin se je pa podvzival za njim in ga dohitevši potrkal na ramo, rekoč: „Kam tako hitiš, kakor bi stopal proti domu?“

„Menda se tebi res toži po domu“, odgovoril mu je Lovro rezko.

„O, meni — prav nič!“

„Zakaj si se pa umaknil in se nisi vozil z menoj? Morda misliš, da nisem uganil: zato, ker si mislil sedaj-le pobegniti domov k materi kakor mali samosrajčnik, ko je prvič videl podgano.“

„Jaz? domov?“ čudi se Valentin, „ali ne veš, da so meni doma vrata odprta vsak dan, če se hočem vrniti? Mari misliš, da bi te bil sedaj-le iskal, ko bi me bila želja vrniti se? Tega nečem. Naši doma bodo že kakor koli prebili brez mene; zato ti pa povem, da strahú ne poznam in po domu se mi ne toži kakor mlademu pastirju, ki je prvič gnal čedo na planino. Življenje me ne skrbi. Mlad sem, krepak sem, hvala Bogu, dela se tudi ne strašim. Živel bom, kamor pridem. In glej, prav zato lahko rečem, da se mi ne bo tako kmalu mudilo domov. Mogoče je, da boš ti, ki si tako slovesno obetal, da se ne vrneš ne prej ne po sodnem dnevu, brže doma nego jaz.“

„Ti mi to govoriš? Veliko bi bil dal zate, a da mi boš tako zagodel, ne bi bil mislil nikoli!“ Potem se je Lovro nekoliko umiril in nadaljeval pogovor manj ognjevito: „Zmenil sem se za delo na Hrvaškem. Ako greš z menoj, ne bo ti krivice. Morda tudi kupim tam doli kakšen kos zemlje in se ustanovim za vselej.“

Valentina ni veselilo poljsko delo na zimo, zato je rekel, da ne gre, in ločila sta se. Pred razhodom je moral Lovru slovesno obljubiti, da ne bo pisal domov, dokler ne mine jedno leto.

Šla sta na različni strani in z različnimi čustvi v srcu. Obljubila sta sicer drug drugemu poročati, kako se jima godi, a to je ostal nezvršen sklep, kakoršnih zagreši brezskrbna mladost mnogo, mnogo. Zato je bilo tudi zaman vprašanje v prvem pismu, katero je dobil Valentin od doma; kje je Lovro? Vedel je prav toliko kakor oni doma.

Nihče ni mislil, da se snideta sploh še kdaj, a sešla sta se prej kakor sta minili dve leti njunega potepanja po svetu, sešla sta se — v ljubljanski vojašnici. Tedaj pa je bilo pozabljeno vse žaljenje, vse ostre besede. Objela sta se kot rodna

brata, stisnila si roke ter vprašala drug drugega, kako je doma?

Kar sta Valentin in Lovro na ptujem, minulo je že več časa, in vendar je ostalo pri Lenčku navzlic vsem viharjem na starem. Ivanka se je branila možiti se na dom, izgovarjaje se s svojo nedoletnostjo ter z oziri na brata, stric Francè je pa tudi potegnil zanjo, če ni bilo drugače. Nada, da se povrne Lovro in da se povrne tudi Možinov Valentin, uspevala je v njej kakor rahla cvetka, kateri treba samo ugodnega vremena, da se razvije in pokaže svojo krasoto. To se je zgodilo posebno letošnjo pomlad, ko je Lovro pisal sestri na Malo Polico; pozneje je tudi ona dobila pismo s Hrvaškega, kjer je trdil, da mu je dobro ter skrbno povpraševal, kako je kaj doma, očeta pa ni omenil. Tudi se ni izdal niti z jedno samo besedo, da hrepeni po domu, in vendar sta sestri to čutili iz vsake vrste njegovih pisem. Ivanka je osnovala že nov načrt, kako bi spravila sina z očetom. Govorila je ž njim in ga povpraševala o raznih stvaréh, spomnila tudi Lovra in njegove strasti, govorila je celó ostro o njem, da bi le oče pokazal, ali je sploh mogoča sprava. Toda oče je ostal še vedno stari Lenček, trmoglav in ponosen. Upogniti se ni dal ni toliko kakor suha veja.

Vmes se je vrnilo pa še nekaj drugega.

Pod jesen leta 1878. smo jeli Avstrijci zasediti turški pokrajini Bosno in Hercegovino. Marsikateri slovenski mladenič je moral ondaj zamenjati plug in motiko z vojaško puško ter iti nad Turka. Tudi rezerva je morala na bojišče. Med lovci 7. bataljona sta bila naša znanca Lovro in Valentin. Nagloma sta morala odriniti najprej v Ljubljano, potem pa ju je jaderno prepeljal vlak v Trst in v Dalmacijo, od koder so jeli prodirati v Hercegovino ter poditi dedne sovražnike slovenskih zemelj v nekdanje meje. — Naši vrli sodeželani z Velike in Male Police so mislili do zadnjega trenutka, da se bije cesarska vojska s pravim Turčinom. Stare ženice, ki so še od svoje babice slišale strašne pravljice o Turkih in njihovih grozovitostih, opisovale so nam otrokom dogodke, došle pristno ali pokvarjeno z bojišča, z vsem tistim strahom in vso sveto jezo, kakor so nekdanj one poslušale strahovite dogodbe iz turških bojev. Tedaj se je v marsikaterem mladem srcu vzbudila želja, a tudi oledenelo in zakrkneno srce je čutilo potrebo in nekrotljivo silo, da se osveti. Velike in male pesti so se stiskale in usta so na tihem šepetala: „O, to bi ga! Za nekdanje in dandanašnje grehe bi ga mi nagnali, Turčina. Ali bi ga!“

Premnogi materi so se tedaj udrle solze in marsikatera nevesta je bridko zastokala, doznavša, koliko slovenskih sinov je padlo pri ti in oni trdnjavi. Z obraza si jim bral željo: „Oh, da

bi bil naš še živ! Kako rada bi ga še videla!“ In potok solza je zopet orosil obličje skrbni materi, mili sestri in ljubeči nevesti. Možinov Valentin je večkrat pisal od vojakov domov za stran denarjev, Lovro pa ni v nobenem pismu do sester opomnil, da mu česa nedostaja. Stric in sestri so mu poslali po kakšen goldinar, in ni se ga branil; očetu pa niso o tem ničesar povedali, niti tega, da Lovro sploh kdaj piše domov.

Vedno žalostnejša in strašnejša poročila so prinašali časniki iz boja. Marsikdo, ki je spremljal tega in onega znanca v mislih na boj, izbrisal ga je v spominu iz vrste živih. Saj je mnogo slovenske krvi popila bratska zemlja Bosne in Hercegovine, in mnogo slovenskih junakov jo je pokrilo s svojimi telesi. Ali boja še neče biti konec. Danes so zvedeli, da so Turki zajeli oddelek naših, porezali jim ušesa in nosove ter jih potem umorili; jutri je počila na Veliki Polici strašna novica, da imajo Turki ostrupljene krogle.

Ondaj je začelo tudi starega Lenčka nekaj grebsti okrog srca. Bilo je očetovsko sočutje do izgubljenega sina, ki je sleharni dan, sleharni trenutek v smrtni nevarnosti. Utegne ga izgubiti za vedno. Njegov sin je, njegova kri. „Bog vé, kje je pa tisti naš!“ vzdihnil je nekega dne nehoté pri južini. Nikdo mu ni mogel odgovoriti, vendar je bilo to vsem navzočim dobro znamenje, da se vsa stvar morda vendar obrne na bolje, če Bog obema ohrani življenje in zdravje. Težko sicer, a morda, morda vendar . . .

Osobito Ivanki je bil ta vzdih dober znak. Zahvalila je Boga, da je tako uredil, v srcu so ji pa oživele vse prejšnje nade in tudi prejšnji, še nezvršeni načrt. Predobro je namreč vedela, kakor ji je pravil svak z Male Police, da bi se oče ne branil Možinovega Valentina za svojega zeta, ker vé, da bi temu ne mogla ona prav nič ugovarjati. Premišljala je to stvar, posvetovala se s stricem in sestro. Francè je rekel, da bi bilo pač dobro še nekoliko počakati, sicer pa naj ukrene, kakor ji veli srce; stric je namreč vedel, da se je njeno srce že davno odločilo v ti stvari — za Valentina. Sestra je mislila in tudi soprog ji je pomagal trditi, da bi bilo najbolje stvar zvršiti takoj, ko se vrne Valentin iz vojske.

Vse te ukrepe in posvetovanja je zvedel kmalu potem, kdo vé po kakšni poti, tudi oče Lenček. Odslej je začel obračati vsa opravila tako, kakor da se ima prihodno jesen zvršiti neka važna prememba v Lenčkovi hiši.

Minulo je poletje, minula je vojska v Bosni in Hercegovini, tudi jesen je že na koncu svoje vlade. Vojaki so se vrnili domov, ko so dokončali

trudapolno delo, izčistivši obe vznemirjeni deželi vnanjih in notranjih sovražnikov. V spomin so dobili tudi vojne svetinje, a naših znancev z Velike Police ni od nikoder. Vsakdo mora sklepati, da sta še živa in zdrava, že iz tega, ker ju čaka doma vojaško odlikovanje. Možinov Valentin je

zaslužil zlato, Lovro pa bronasto svetinjo. Izkušeni stari možje in dosluženi vojaki so trdili, da je zlata svetinja Valentinova znamenje odlikovanja v boju; mlajši vojaki najnovejše dôle so pa pravili, da bo dobival Valentin na mesec celo nekaj denarja, ker bo nosil zlato svetinjo, a

Madonna della sedia. (Naslikal Rafael.)

tega jim starejši niso dali veljati, in drugi možje, katerim je velikodušno prizanesla vojaška suknja, niso vedeli, kaj je resnica ter so verjeli tem in onim. Želeli so domov Valentina, saj on mora vedeti, kaj je pravo: želeli so ga domov njegovi dragi domači, želel ga je oče Lenček in njegova družina, ne izvzemši Ivanko. Toda Valentina ni

bilo, dasi so mu vrstniki zavidali srečo. Nekateremu človeku je sreča res prava sestra, Valentinu je vojska prinesla svetinjo, Ivanko in Lenčkovo imovino, a drugim zgolj nesrečo.

O Lenčkovem je malokdo vprašal, ali se vrne, zakaj vse je kazalo, da se mu pot kmalu popolnoma zaraste v domovino. Najbolj so se

pa ljudje čudili, da po vojski ni še nikdo pisal domov. Toliko vedó, kje bivata, kolikor prej.

V ti neodločnosti je minulo jedno leto.

Za božič je pisal Valentin starišem in naznanil, da se vrne v kratkem času domov. Kakor bi trenil, raznesla se je ta novica po vasi, in ne moremo se odločiti, da bi rekli, kje so je bolj veseli, pri Možini ali pri Lenčku. Vesela in zanjedno tudi žalostna pa je bila Ivanka, ker je vedela, da veselje v njih hiši o Valentinovi vrnitvi ni prazno veselje.

Na Svečnico popoldne je bilo, ko so pri polnih kupicah sklepali v Lenčkovi hiši, v kakšne in čegave roke pride sedaj imetje. Podgorec je bil kar v ognju. Dasi mu je onikrat izpodletelo in sedaj nikdo niti mislil ni na njegovega sina, obračal je pogovor vendar tako, kakor da bi ga rad spravil v Lenčkovo hišo. Oče Lenček je danes namreč povabil Podgorca in Možino na prijateljsko posvetovanje. Možina je mirno sedel na drugem koncu mize, pridno pil in zvesto poslušal Podgorčeve smešnice, katerim je bil očiten namen nagniti strica Franceta in Lenčka na svoj malin. Slednjič se razvname celo zložno sedeči Možina, in France mu je pritezal:

„Ti, Podgorec, res prav govoriš, tudi gladko govoriš: ali če so ti že kdaj pri ti pošteni hiši povedali svoje misli, po kaj bi silil, da ti jih povedó še drugič? Menímo se rajši o čem drugem — če ni drugače!“

Tu mu seže v besedo Podgorec, ki je med prejšnjim govorjenjem težko mašil odgovor v usta, da mu ni ušel prezgodaj, kar bi ne bilo lepo niti moško:

„E, Možina, da bi jaz ne vedel, zakaj kaže tebi danes obračati plašč po burji, preneumen bi bil. Res, ne bom rekel: vrl dečko je tvoj Valentin, pa meniš, da bo hotel sedaj poznati vaš dom, vašo skalo in vaše brežine? On je gospod! Zlata svetinja, ali misliš, da to nič ne vrže na leto? Meni verjemite, možje pošteni, Valentin ne bo hodil orat ž njo. On se bo popolnoma pogospodil, če se ni že, tako vam povem.“

„Jaz pa ne verujem“, dé oče Lenček počasi in tehtno, „da bi se prevzel Valentin; zdel se mi je vedno pameten in moder mladenič. Meni je bil prav všeč.“

Podgorec se je vgriznil v ustnico, pogledal po strani Možino, potem pa še strica Franceta, rekel pa ni nič. Slutil je menda, da je njegov trud zastonj.

„Ali veš, Možina?“ vpraša Francè, „kje biva sedaj Valentin?“

„Na Štajerskem je nekje, tako je pisal oni dan, pa imena ne držim v glavi. Bog vé, če pride res domov in se ne obrne prej še kam drugam. Zdi se mi, da se je že preveč navadil po-

tikati se po svetu. Po vojski je pisal samo jedenkrat domov; pa saj mi je pravila oni dan vaša Ivanka, da tudi Lovro ni nič pisal, kar je minila vojska.“

„Naša Ivanka je zmerom rada okoli vaše hiše“, reče Francè in dostavi smejé: „Morda se ti ponuja za nevesto, Možina. Ali bi jo maral?“

„I, i, zakaj ne? Le sina bi rad dobil domov, zakaj brez njega ne more biti Ivanka naša nevesta — če ni drugače“, odrezal se je Možina, smejal se prav na drobno ter se prijemal za kolena, tako dobro se mu je zdelo, da se mu je sponesla tako izvrstna šala.

„Veš kaj, Možina“, dé Podgorec, ki je bil sicer že popolnoma obupal ob svojem načrtu, a sedaj pa vendar oživel, videč, da kaže na nasprotni strani vsaj pijača: „Pa naj se vrne tvoj Valentin, ti pusti njemu in oče Lenček Ivanki svoje gospodarstvo, in vzameta naj se. Tako je! Zadosti bodeta imela, vsi bomo pomagali in nikomur ne bo nič krivice.“

Dobro jo je zagodel Podgorec. S tem predlogom so bili vsi zadovoljni ter začeli pridevati vsak svoje pomisleke, dostavke, preuredbe in zaključke ter se slednjič vendar zjedini, da bodi Možinov Valentin Lenčkov prihodnji zet. Sedaj treba delovati na to, da se čim prej vrne v domovino.

V tistem času, ko so se možje razgovarjali o tako važnih rečeh, bila je Ivanka sama v zgornji sobi in čitala pismo, katero je pisal brat Lovro. Blago srce je imela do njega in marsikatera solza je kanila na papir ter nepobrisana razmakala čnilo. Lovro je namreč pisal to-le:

Ljuba sestra!

Žalostno je moje srce vselej, ko Ti pišem, ker se še vedno spominjam doma, katerega ne bom videl nikdar več.

Pero vzamem v svojo desno roko in Te pozdravim čez hribe in doline, poljubim Te in objamem, preljuba sestra, in Te prosim, da imej potrpljenje z mojim revnim pisanjem. Nobena krogla me ni zadela v vojski, hvala Bogu, zdrav sem prišel iz nje. Naznanjam Ti, da sem sedaj v Bosni bližu Sarajeva, prišel sem na malo posestvo in sem se oženil. Vem, da bi rada poznala mojo nevesto, tudi misliš gotovo, da je kaka Turkinja. O, ne! Vidiš, to je prav narobe. Ona pravi, da smo vsi bratje, ker govorimo tak jezik, da se umemo. Drugih ljudij pa nimajo tukaj tako radi.

Ko smo oblegali trdnjavo Klobuk, prišel sem jaz in Možinov s svojimi tovariši na tak kraj, da smo morali mimo neke hiše proti mestu. Vedeli nismo prav nič, ali so v nji

prijatelji ali sovražniki. Bili smo že za dober streljaj blizu hiše, ko ni bilo še nikakoršnega znamenja, kaj je v nji. Tedaj se pa usuje skozi okna, skozi vrata, svisli, špranje, in sploh, koder je kdo mogel, usipal je svinčenke na nas. Kakor snopje so ležali naši fantje po tleh. Komu ne bi kri zavrela, ko je videl tako grozno morijo in turško prevaro! Kakor veš, Možinov je zelo hud, kadar se ujezi. „Lovro“, pravi, „jaz pojdem nad nje tudi sam, če ni drugače!“ — „Ne — pravim — to ne sme biti, pojdeš v gotovo pogubo!“ Nisem mu mogel ubraniti. Planil je naprej, jaz za njim in še nekaj drugih. Prej ko smo ga dohiteli, razbil je vrata in sam podil širokohlačnike po hiši. Bilo je kakih dvanajst Turkov. Nekaj jih je ušlo skozi streho, nekateri so se še zvijali po tleh v smrtnih težavah, ker jih je posabljal Valentin. Kar zagledam, da se tam v kotu naši vojaki hudujejo nad nekom: „Turek si!“ — „Nisem, Boga mi!“ odgovarja oni. Poleg starca je bilo zvezano tudi neko dekle. Turki so ju ujeli, da bi jih ne izdala.

„Dregni ga, dregni nesnago! Za norca te ima, saj vidiš, da je Turek!“ kričal je neki Gorenjec.

„A, nemoj, brate, ja sam hrišćanin, kao ti, tako mi Boga svetoga, tako mi Majke Božje!“

Neki vojak je bil že nastavljal bodalo, da bi je porinil jetniku v trebuh. V tem hipu prihitim jaz in zakričem: „Stoj!“ Vojak je sicer odstopil, a bodalo je imel še vedno pripravljeno. Jaz sem se bil že v Slavoniji do dobra privadil hrvaškemu jeziku, kakor govoré v Bosni in Hercegovini, zato sem umel jetnika prav vse, kar je govoril. Prosil je, naj ga rešimo, nikari unorimo, saj je naš brat, naša kri in kristijan kakor mi. Ona deklica se je plaho stiskala za starca. Videti je bilo, da je njegova hči. V tem, ko sem ga jaz izpraševal, povezali so moji tovariši že vse Turke. Prihiteli so nekateri častniki za nami ter veleli jetnika razvezati, in ko se je dognalo, da nista sumljiva, tedaj smo ju izpustili. Njegove oči so bile polne hvaležnosti, njegova usta polna zahvale, ko se je starec poslavljaj od nas. Hčerka se mi je vrgla k nogam: „Bog plati, Bog plati, gospodaru! Ti si naš! Ne zabimo te nikdar!“ Pripovedovala sta mi, da so ju na potu zgrabili Turki, ko sta bila namenjena k sorodnikom, kaki dve uri od Klobuka. Povabila sta me, naj ju obiščem v onem selu. Obljubil sem, a v vojnem strahu tudi zabil izpolniti obljubo. Vzeli smo trdnjavo še tisti dan, po-

sedli vse, kar smo zajeli, prestali mnogo, mnogo hudega. Slednjič je vendar Bog ukrenil, da je nehala vojska; zares naveličal sem se bil gledati ono mesarsko klanje.

Za hrabro početje pri tisti hiši, kjer smo zajeli in pobili toliko Turkov, rekli so, da dobi Možinov zlato svetinjo. Vem, da ga že čaka doma kakor tudi mene; četudi ni zlata, vendar bi jo rad videl.

Vojska mine. Vsakdo jo je, prej ko je mogel, potegnil na svoj dom; le jaz sem želel takoj ostati v deželi in ostal sem. Namenil sem se bil potovati iz Hercegovine v Bosno, in glej, sreča je nanesla, da sem našel v neki vasi stara znanca od Klobuka, kjer sem ju rešil smrti — Ilija Bogovića in njegovo hčer Jelico. Mislila sta, da sem ju prišel obiskat, kakor sem obljubil. Stregla sta mi in pripovedovala vsem, kaj sem jima storil v stiski. Napravili so bogato gostijo, prav kakor svatbo, in moral sem se veseliti z njimi, zakaj častili in hvalili so me tako, da se mi je zdelo skoro grešno. Povedal sem, da namerjam v Sarajevo, in še boljše sta se oveselila in rekla, da pojdeteta tudi ona tje, saj bode sedaj zopet red v deželi, zato upata dobiti zopet prejšnje svoje imetje, katero so jima vzeli Turki. V sarajevski okolici je njih dom. Imela sta poleg hiše tudi malo prodajalnico ali dučan. Tudi kos zemlje sta obdelovala. — In da Te ne bodem dalje mučil s svojim pisanjem, povem v kratkem: Šli smo vsi skupaj v Sarajevo, ostal sem pri njih, kjer sem še sedaj in — Jelica je moja žena. Starec mi je pustil vse svoje imetje. Nekaj sem še dokupil, in sedaj živimo zložno in zadovoljno, le včasih se še spomnim, kako je bilo doma. Jelica Te želi poznati in Te najsrčneje pozdravlja, kakor tudi jaz, do mrzlega groba

Tvoj

zvesti brat

Lovro.

V Sarajevu, dné 21. prosinca 1880.

Ljudje so opažali, da zadnje čase prav mnogo občujeta Lenček in Možina. Marsikdo je rekel: jednaka nesreča ju goni skupaj. Človek lože trpi, če ni sam. Oni pa, katerim so bili znani dogodki prošlih dnij, čudili so se, da iz vse stvari ni še nič. Ker so že naprej vedeli nekateri, da misli Ivanka prav rada na Valentina, čudili so se sedaj, kako da nič več ne piše, ko je vendar že zvedel, da ga hoče Lenček za zeta. Ugibali so in ugibali, ali uganili niso. Vzroka ni povedal niti Lovro, ki je odtlej že dvakrat pisal Ivanki.

Minula je pomlad, vročina je pritiskala, cve-tice po livadah so tožno povešale glavice ob opoldanjem času, in ljudje so računali, koliko bo ta suša škodovala raznim sadežem. Opravljali so domača opravila, da bo potem ob košnji več časa pri senu. Nekateri so tudi pripravljali nerodovitne njive in trebili skalovje za drugo setev.

Neki večer se je vračal s polja Možina in srečal gospoda župnika na sprehodu. Spoštljivo pozdravi častivrednega gospoda, kakor treba in kakor je Možina storil tudi rad in z veseljem. Po pozdravu je hotel naravnost dalje, da ga ne bi zopet kdo motil v mislih. Govoriti se mu je zdelo sitno in celó preveč. Toda kakor kaže nocoj, treba bo potrpeti. Gospod ga ustavi:

„Poslušajte, Možina! V neki stvari bi rad govoril z vami resno besedo.“

„Prav rad, duhovni gospod, prav rad poslušam“, odvrne Možina v zadregi ter potiska klobuk nekam tje na stran, nevedé, ali bi bilo prav pokriti se ali ne.

„Možina, pojdiva rajša v župnišče! Nečem, da bi takoj zvedeli vsi ljudje, o čem se midva meniva.“ Dobrodušni možiček se je ustrašil gospodovih besed, in toliko lahko rečemo, da v taki zadregi ni bil Možina že dolgo ne, kakor je tudi res, da tako dolgo kot nocoj ni še nikoli stopal ob župnikovi strani. Marsikom bi bilo to v posebno čast, Možini je bila sedaj le težava.

Med potjo je bil premišljal svoje gospodarske razmere, razporejal delo, katero najbolje kaže sedaj pred košnjo, spomnil se je tudi svoje živine ter dognal, da mora prvi deževni dan popraviti mali liski jasli, ker jo sivka zajeda. To je že tako, sklenil je nazadnje svoje razmotri-vanje, da je celó med živino nevoščljivost. V takih mislih ga je srečal župnik. Zato ne more Možini nikdo zameriti, če je bil vpricho gospoda, s katerim ima opraviti največ jedenkrat v letu, precěj raztresen. Izenadilo ga je sploh to, da bi se rad gospod nekaj pomenil ž njim. Ko bi bil mogel tako hitro misliti — Možina se ni nikoli pre naglil — pretipal bi bil do kosti vse slučaje, v katerih je sploh mogoče, da zadeneta z župnikom skupaj, a tega ni mogel končati. Prišla sta pred župnišče, in Možina je bil prav trdno prepričan, da se je gospod pomotil in uštel ter njega zamenjal s kom drugim, kar se mora takoj pokazati. In tedaj, oh, in tedaj jo pobriše iz župnišča, kolikor bo dopuščala sapa.

Sedaj si pa mislimo, kako je zinil Možina, ko mu je gospod povedal, da ga je klical zastran Lenčkovega Lovra.

Skrbni duhovnik mu je stvar pojasnil tako, da bi bil sicer že sam stopil v Lenčkovo hišo, pa to bi ljudem preveč razvezalo jezike, zato je Možini razložil natanko Lenčkove dolžnosti do sina, pa tudi Lovrove do očeta. Rekel je, da je

grdo, ker se sin tako imovite, sloveče hiše potika po svetu zaradi malenkostnega domačega pre-pira. To je žalostno za vso rodbino. Najhujše je pa to, da išče Lenček poleg svojega sina dru-gega zeta. S tem se pravi zametati lastne otroke ter jim zajedno dovoljevati, da ravnajo svoje-glavno, ko je človek — kam ne mladenič! — potreben očetovega nauka do groba.

Možina je pritrdil župniku, saj je tudi sam že premišljal to stvar in se uveril, da je res ža-lostna. Nekoliko se je v ti stiski in zadregi vendar še spominjal, da bi potem ž njegovim Valen-tinom ne bilo nič pri Lenčku, ali kakor sitno muho je zapodil to misel, zakaj jezen je bil, da ga sploh nadleguje v ta čas.

Potem je zvedel oče Možina, da bi on lahko veliko pomogel v poravnanje te sitne zadeve. Prva skrb mu bodi, da privabi domov lastnega sina, ki tudi išče kruha po svetu, dasi bi lahko delal doma in pomagal očetu. Tako govorjenje se je zdelo Možini izprva strašno sitno, toliko da ni zastokal na glas; a pozneje je izprevidel, da bi bilo zanj veliko polajšanje, ko bi se vrnil Valentin. A da bi se sam bavil s takimi sitnostmi, tega ni umel. Vzrok je ta, da nima časa, vzrok je tudi ta, da se ne razume mnogo na knjige in prav nič na pisanje. Možina bere le toliko, da izdela vsako nedeljo na bukve sv. mašo, ostalo je že pozabil. — Drugo skrb mu je pa naložil župnik s tem, da mu je rekel povedati Lenčku njegove besede. Ko doseže toliko, da pride do-mov Valentin, pomagal si bo Lenček lahko sam ter spravil tudi svojega sina domov. Rad je ob-ljubil Možina vse, še veliko rajši se je pa po-slovil od župnika in si mislil: „Pa še te sitnosti!“

Bilo je nekaj tednov pozneje. Pomladansko sušo je pregnal sv. Petra dež, ki pride tako go-tovo vsako leto z imenovanim svetnikom v de-želo, kakor je gotovo, da nikdo ne pomni pra-znika sv. Petra brez dežja, pa naj se kdo prepira s pratikarji tudi do sodnega dné. Toda tisto leto gotovo ni bilo — vsaj na Veliki in Mali Polici ne — hroščevo leto, zakaj komaj da je bila zemlja namočena za nekaj časa, začela je zopet nestrpna vročina, nebo pa ubrisano kakor umito. Prva polovica avgusta je rastlinje, pašnike in livade tako osušila, da so na Veliki Polici že več kot jeden teden prosili dežja, in oče Lenček je trdil, da ga ne bo, dokler se ne premeni luna. Ali sedaj ga ni veljalo, in tri dni pred sv. Rokom se je pooblačilo in rahel dež je napajal zemljo. Stric Francè je dokazoval bratu, da so njegovi ozebki boljši vremenski prerok nego vse pratike, naj bodo že male ali velike. Brat Janez bi mu bil ugovarjal — veljavna sta oba — pa že več časa je stopal Lenček nekam zamišljen okolu delavcev. Nikomur ni hotel povedati, kaj ga žali, kaj mu ne dá mirovati. Lenček je namreč pre-

mišljaj, kako bi ugodil pravični župnikovi želji, pa tako, da ne bi se moral klanjati ne na levo ne na desno. Nerad bi bil pojedel izrečeno besedo, nerad bi se zameril župniku. Veliko mu je bilo namreč na tem, da je mogel s ponosom trditi: „Naša hiša še ni bila z nobenim župnikom navskriž.“

Letos pomladi mu je pravila Ivanka, pa je ni hotel poslušati — sedaj mu je žal —, da je Lovro menda v Sarajevu. Tedaj jo je zapodil strani, dasi bi bil rad zvedel kaj o Lovru, kakor ga je trlo, da se ni takoj po vojski vrnil domov. Saj je njemu težko, težko, da mora iskati zeta, a nazaj se ne dá. Tudi je preponosen, da bi Ivanko zopet izpraševal o oni stvari. A tisti deževni dan pred sv. Rokom ga je obšla neka posebna misel.

Doma v sobi je sestavljal golido, ki se je bila dekli sesula še prošli teden, mislil pa je o Sarajevu in morda še o čem drugem. Naglo vstane, dene golido v kot in začne premetavati knjige po polici. Bilo jih je lep kup. Slednjič najde med njimi majhen zemljevid, razgrne ga prav rahlo na mizo, nasloni na nos naočnike ter išče dolgo, dolgo neki kraj na njem. Ko ga najde, potiplje ga prav dobro s kazalcem desne roke, potem pa vzame šestilo, upre jeden krak tje, kjer méni, da je Ljubljana, drugi pa nekam tje doli nizko, nizko. A mera mu ni nikakor kazala prave oddaljenosti, zakaj šestilo, katero je prej rabil pri golidi, bilo je nekoliko preokorno. Sam s seboj nezadovoljen pokliče Ivanko:

„Pojdi h krojaču, pa reci, da ga prosim na pósodo šestilo. Moje je prenerodno.“

Ivanka hiti in se vrne. Čudila se je na tihem, kaj neki je napotilo očeta, da rabi zemljevid in zahteva šestilo. Ko nekoliko postoji pri mizi, vidi, kolikor se je mogla spomniti iz šolskih let, da meri oče nekam tje doli, kjer so svoj čas pravili tudi nji, da je turška oblast. Nečesa se je domislila: kaj, ko bi oče — — —? Ne tako daleč ni mogla. Srce ji je od veselja zaigralo, ker je slutila, da meri oče samo zastran Lovra. Srce se mu je omečilo, a pokazati neče. Morda namerja celo sam — — oh, to je preveč. Saj tudi ni treba. Kaj bo potem ž njenim načrtom? Veselo se je obrnila in šla v kuhinjo.

Ta dan se je zopet razlégalo veselo petje iz gornjih prostorov Lenčkove hiše. Zalivala je cvetice na oknih ter mislila na brata, na nje-

govo vrnitev in tudi na Valentina je mislila. Lovro ji je namreč pisal zadnjič, da je Možinov pri njem, in kadar se vrneta v domovino, prideta skupaj. In njena bistra glavica je že davno izdelala načrt, kako bi na lepem spravila brata z razžaljenim očetom. Stvar je bila namerjena tako, da se mora Lovro, prišedši domov, ustaviti pri sestri na Mali Polici; tje povabi Marija tudi očeta, ne da bi kaj vedel o tem. Ko se snideta tako nepričakovano, mora pretresti oba; saj je Lovro voljan kot testo, in oče celó pripravljen iti ponj. Ako bi še to ne pomagalo, stopita obe sestri med brata in očeta. Ženske solze so odvrnile že marsikak razkol ter poravnale dolgoletna sovraštva. Vse kaže, da bo to prelep dan. Hvala Bogu zanj. Kako dolgo ga je želela Ivanka!

Sv. maša bo pri podružnici sv. Roka na Mali Polici, shod in običajni „štruklji“ — in pa prava nedelja sprave. Lovro pride dotlej gotovo, saj je pisal že davno, da pride najbrž še v saboto.

Ti trije dnevi so bili za Ivanko prazniki, kakoršnih še ni občutilo njeno srce, kar je Lovro po svetu. Oh, da bi smela vse povedati očetu; ali oče je za take stvari neobčutljiv in trmast, zato si Ivanka še prav ne upa. Toda kaj bi pravila? Ali ne bo veselje toliko večje, če se snideta tako nenadoma? Oh, to bo prava svatba! Morda pride tudi res Valentin! Da, mogoče, saj bivata blizu skupaj že dalj časa.

Stric Francè je menda nekaj izvohal o vsem podjetju in imenitno se je držal, zeló imenitno. Zdrava noga se mu je takoj podaljšala za dobra dva prsta in vspenjal se je na-njo strašno visoko ter stopal po vasi takó ravno in ponosno, kolikor je le mogel, a povedal ni nikomur, kaj ga takó povzdiga. Marija na Mali Polici je kuhala in pekla tiste dni pred sv. Rokom več nego prej tri leta skupaj za domače opravilo. Že pozno v saboto zvečer je bilo delo končano in z neko opravičeno samosvestjo je rekla svoji hčerki Marjetki, ki je skrbno opazovala mater pri peki, da še za njeno svatbo niso toliko in takih rečij pripravili v hiši kakor za juteršnji dan. Soprogu ni vendar ničesar povedala o tem, kar so namerjali v praznik sv. Roka. Le to se ji je zdelo nekoliko čudno, da Lovra ni še nocoj, dasi je že pozno. Rada bi mu bila povedala marsikaj, kar jutri ne bo mogla, rada bi ga bila pozdravila — prva. Kdo ji more to zameriti? (Konec.)

Biserji.

9.

Če vse imajo, kar želé,
Možgani radi zvođené.

10.

Kdor rad čez druge govori,
Mu reci: Brate, tak si ti!

Anton Hribar.

Rim, središče lepih umetnostij.

(Spisal dr. Anton Medved.)

(Dalje.)

2. „Stanza d' Eliodoro.“ Kakor je v prvi sobi uprizorjena zmaga sv. Cerkve, tako se nam v tej sobi razodeva vedna pomoč, s katero Bog neprestano čuva in ščiti svojo deviško nevesto na zemlji. Svoje ime ima ta soba od najznamenitnejše slike, ki se v njej nahaja in katere snov je sledeča: Helijodor, vojskovodja sirskega kralja Selevka, je ulomil z nekaterimi vojaki v jeruzalemski tempel, da bi oropal bogato zakladnico. „Toda Duh vsegamogočnega Boga — tako pripoveduje II. knjiga Makabejcev — se je tako razodel, da so vsi ob tla treščili in od strahú omedleli. Prikazal se je namreč bliščoč konj s strahovitim jezdecem . . . Konj bije s podkvo ob Helijodora. Razven tega sta se prikazala še dva čudno lepa mladeniča v jasnem svitu in v krasni opravi, ki sta Helijodora obdala od obeh strani in ga bičala in neprenehoma z mnogimi udarci tolkla. Mahoma se Helijodor zgrudi na tla.“ Ta grozni dogodek je Rafael tukaj naslikal. V ozadju na sliki¹⁾ se vidi veliki duhoven, ki v najsvetejšem k Bogu moli, naj ne dopusti oskruniti svojega templja. Slika je simbolična, a kaj lahko umljiva. Kdo ne bi spoznal v velikem duhovniku rimskega papeža in v Helijodoru vsakega sovražnika sv. Cerkve, katerega zadene kazen, ako predrzno stegne krivično roko proti njej?

Druga velika slika²⁾ v isti sobi nam predstavlja znano pripoved, kako je papež Leon I. Veliki l. 452. Rim in Italijo, a ž njima tudi vso Cerkev in vse krščanstvo rešil krutega napada Atilovega. Na ponosnem belcu jezdi Leon; med njima se prikažeta v zraku plavajoča sv. Peter in Pavel z ognjenim mečem v roki. Atila, šiba božja, zastrmi nad čudovito prikaznijo, pretrese se, vajeti mu padejo iz rok, konj se mu splaši, vihar potegne med njegove čete. To predočuje slika; posledico nam pové zgodovina: Atila se prestrašen vrne iz Italije, Rim in sv. Cerkev sta rešena.

Jako zanimiva je tretja slika, zvana „sveta maša v Bolseni“. Snov ji je ta-le: Neki duhovnik je l. 1263. grešno dvomil, je-li res v presvetem zakramentu Jezus pričujoč, ali ne. Dobrotljivi Bog ga pa na čudni način pouči. Ko je bil namreč duhovnik v Bolseni (blizu Florencije) pri sv. maši pričujoč, videl je pri povzdigovanju, kako je iz svete hostije

kapljala kri na prtič. To ga je globoko ganilo in hipoma prepričalo o navzočnosti Jezusovi v presvetem Zakramentu. Osramočen in nem se zamisli v presveto skrivnost. Zopet zmaga, katero je Bog naklonil svoji Cerkvi, da bi ugonobil pogubni dvom njenega služabnika.

Četrta slika nam kaže istotako čudovito „oslobojenje sv. apostola Petra iz ječe“, kakor nam to pripoveduje „Apostolsko dejanje.“

Pri vseh podobah te sobe je torej jedna in ista glavna ideja: čudotvorna pomoč božja, s katero ohranjuje svojo sv. Cerkev.

3. „Stanza della Segnatura“ (soba podpisov), tako imenovana, ker so papeži v njo sklicevali v važnih stvaréh svoj sodni dvor ter so končno izjave in določbe tukaj podpisovali. A sedaj nima sicer več te naloge, vendar jo slobodno še iz drugega vzroka tako imenujemo. Da — soba podpisov! Cel svet namreč tukaj podpisuje slavo Rafaelu. Kolikorkrat sem bil v tej sobi, vselej sem uvidel, da je tudi umetnost hčerka božja. O Rafael, kako neizmerno velik se mi zdiš v tej „sobi podpisov“. „Dies kleine Gemach lässt sich durch kein Gold aufwiegen“ pravi navdušeni Dr. Klimsch. V tej sobi raja in se topí od same radosti vsako srce, ki je vneto za lepe umetnosti in ki plamti za visoke nebeške misli. Miroslav Overbeck (1789 do 1869), sam slaven slikar, je zapisal o tej čarobni sobi besede, katerih seveda ne umevamo v pravem pomenu, vendar so po človeško resnične: Kdor se v tej sobi okrog ozira, zamakne se, kakor sv. Štefan, in nebo vidi odprto in velečastvo jedinorojenega Sinú božjega. O sladko veselje, biti v tej sobi!

Stopimo torej vanjo in si jo oglejmo!

Na štirih stenah so štiri velike, klasično dovršene slike, ki so vse velepomembne. Predstavljajo nam alegorično štiri najvišje znanosti in umetnosti, namreč: bogoslovje, ki nas poučuje o najvišjem bitju, do katerega se sploh povspne naš duh — o Bogu; modroslovje, ki nam razodeva zadnje vzroke vseh bitij na podlagi našega razuma; pravoslovje, ki nam vzdržuje podlago človeške družbe učeč nas, kaj je pravično in kaj krivično, in slednjič pesništvo, ki nam sladi in blaži zemeljsko življenje na najplemenitejši način. Celu obzorje človeškega duha: vera in veda, pravica in lepota — vse torej odseva iz teh dražestnih Rafaelovih umotvorov.

Kako obširno polje se tukaj odpre mislečemu geniju! Kako plamteče se vnema domišljija!

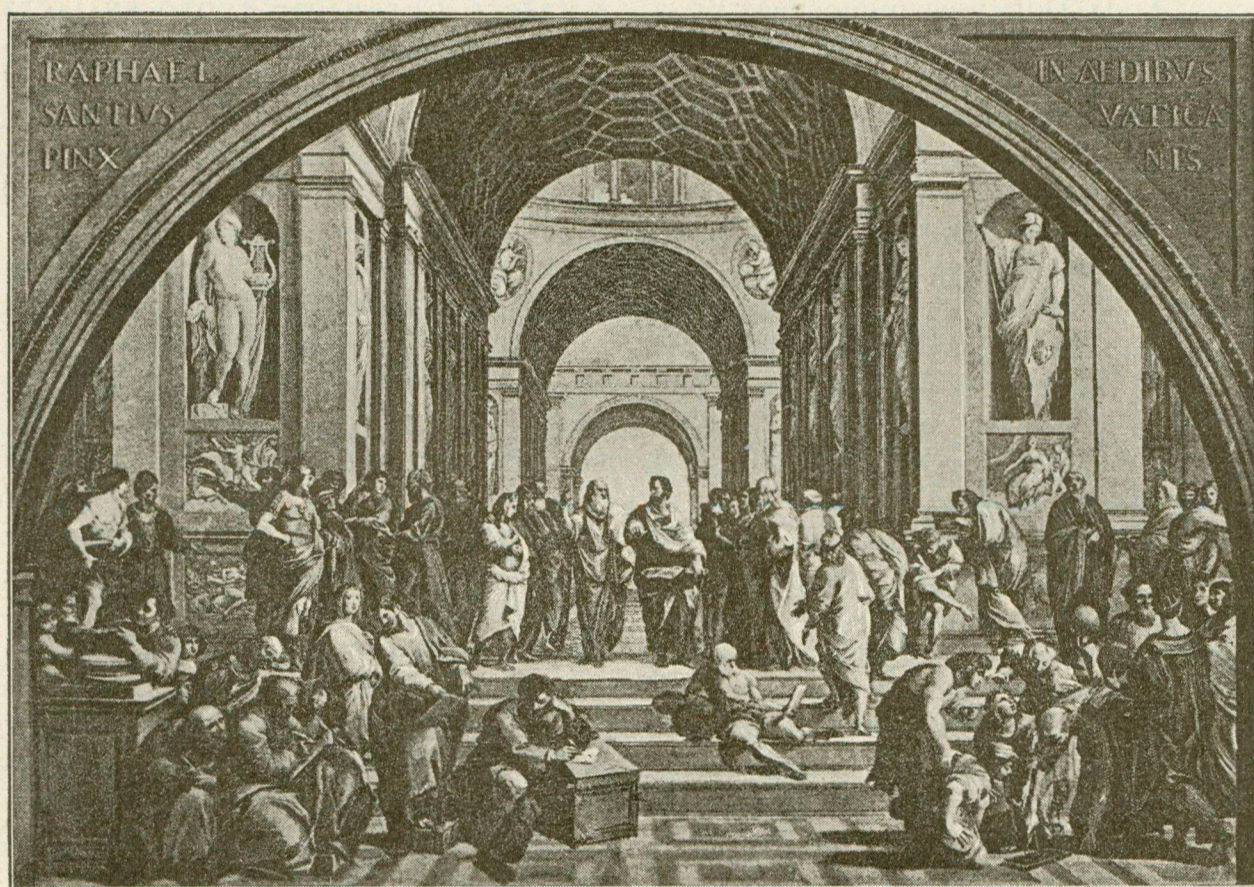
¹⁾ Gl. Dom in Svet l. 1893. str. 385.

²⁾ Gl. Dom in Svet l. 1893. str. 481.

Pred seboj zazremo préej sliko, ki ima ime „Disputa del Sacramento“ (pogovor o najsvetejšem zakramentu). Presv. Rešnje Telo je v bogoslovju najvišja skrivnost naše vere; kakor zvezde okoli solnca, tako se vsa druga vprašanja v bogoslovju sučejo okoli njega. Ta misel je tudi odličnega Rafaela vodila, ko je slikal ta prekrasni „pogovor“. Slika¹⁾ se deli v dva dela. Zgoraj vidimo nebo odprto. V bliščečem morju zlatih žarkov kraljuje Bog Oče, obdan od neštivilnih ljubkih angelov. Spodaj pod njim sedi na oblakih nebeški Izveličar; na obrazu mu sije neizrekljiva ljubezen in usmiljenje. Na njegovi desni strani se mu klanja Marija, na levi pa vidimo sv. Janeza Krstnika, ki, zroč tje

doli v neskončni vesmir, kaže na Jezusa, kakor bi hotel tukaj reči: „Glejte, ta je Jagnje božje, ki odjeme grehe sveta!“ Poleg Marije in Janeza je na obeh straneh še več svetnikov, ob krajih sta sv. Peter in Pavel kot poglavarja in temelja-kamena sv. Cerkve. — Pod oblokom, na katerem stoluje Jezus, plava doli v zemeljsko nižavo bel golobček, sv. Duh, ki vzdržuje sveto Cerkev v večnih resnicah in jo varuje sleharnih zmot; obdajajo ga štirje angelčki, vsak z veliko knjigo v rokah, predstavljajoč štiri evangeliste, kateri so zapisali one večne resnice.

Drugi, spodnji del slike je na zemlji. Sredi na preprostem oltarju stoji lepa monstrancija z Najsvetejšim. Na levi in desni oltarja stojé dolge

Atenska šola. (Naslikal Rafael.)

vrste različnih svetnikov, izmed katerih se ta in oni pozna ali po obrazu ali po kakšnem znamenju. Tu vidimo slavne može, pobožne učenjake, mnogozaslužne učenike sv. Cerkve. Ta je utopljen v globoke, nebeške misli o Najsvetejšem; oni zrè strmèč na monstrancijo; drugi gleda v sinje nebeške višave; zopet drugi je zamaknjen v vročo serafinsko molitev. V nekaterih osebah spoznamo lahko znane svete učenjake. Na desni, postavim, vidimo sv. Avguština, ki pred seboj stoječemu mladeniču skrivnostne nauke narekuje; za njim v ozadju tiho premišljuje krepostni sveti Tomaž Akv.

Poleg mladeniča stoji mogočni Inocencij III., največji papež 13. stoletja; zadaj za njim vidimo Danteja z lovorovim vencem na glavi, njega, ki je vedno gorel v neomahljivem češčenju do Najvišjega. — Poleg oltarja dviguje Peter Lombarski svojo desnico proti nebu, on, ki je svojim neštivilnim učencem določno razlagal to skrivnost; zdi se, da hoče reči s sv. Pavlom poleg stoječim, kažoč gori v nebo: „Sedaj gledamo še skozi zrcalo v uganki, potlej — tam zgoraj — pa bomo videli z licem v lice.“ Oh, — rajski umotvor, ki obsega nebo in zemljo! Zgoraj obseva z vsakega obraza čisto veselje, nebeška zamaknjenost; spodaj, na zemlji, pa izražajo osebe še koprneče hrepenenje, nestrpnost

¹⁾ Glej „Dom in Svet“ I. 1893. str. 289.

upanje nebeške gloriije. In vendar je tudi čez to skupino na zemlji razlit blažen mir, oni mir, katerega se naužije srce v resnem premišljevanju o Najsvetejšem. Kdo bi se mogel te podobe dovolj nagledati? Kdo bi se dovolj naužil nepopisnih občutkov, ki dvigajo dušo, ko gleda ta odsev nebeške lepote in večne resnice? Shadow, znani Rafaelov občudovalec, pravi o tej sliki: „Čim dalje jo gledam, tem bolj se mi oživlja in uresničuje vse, kar gledam; žive, resnične duhove vidim pred seboj . . . Ko sem to sliko dalje gledal, zdelo se mi je, da veje prijeten vetrič pomladnih dni, da se luč in gor-kota igraje razlivata okrog mojih lic in las . . .“

Kakor ta slika neprimerno povečuje vzvišeno bogoslovje, kraljico vseh ved, tako je dobila njena zvesta, plemenita služabnica, modroslovje, na nasprotni steni iste sobe duhovit in velekrasen izraz v sliki, ki jo, — sicer ne posebno primerno — imenujejo „Scuola d'Atene“ (Atenska šola). Kdor se je bavil z modroslovjem in pozna njegovo zgodovino, njega ta slika kar omami. Bodi però še tako odlično, to sliko opisovati se vendar nekako trese, kakor bi bilo nezmožno te orjaške naloge. Vrli P. A. Kuhn imenuje to sliko „ . . . im Ganzen und Grossen wohl das glänzendste, kunstreichste und merkwürdigste Werk Rafael's . . . “ in ravno tako méni, „da že sama ta slika poplača potovanje v Rim!“ In prav govori.

V njej je Rafael, opirajoč se na učenega kardinala Bemba, razvil svoje bogate znanosti in umetniški veleum v popolni dovršenosti.

Izborni slikar nas vodi v prostorno obokan, klasičen tempel. Štiri visoke stopnice ga delijo v spodnji in zgornji del. Na stopnicah nam umetnik predstavlja grške in rimske modrijane in učenjake v različnih skupinah. In kako zanimivo je to storil! Mnogobrojne osebe slovečih modrijanov so polne življenja; njihove ideje je umetnik izrazil na obrazih ali vsaj na njihovem ponašanju.

Sredi med vsemi zazremo dve resni postavi v važnem medsebojnem pogovoru. Platon in Aristotel sta, voditelja dveh poglavitnih panog v modroslovju; ta realist, oni pa je idealist. Prvi stoji na levi ter kaže z desnico proti nebu, češ, od gori nam prihaja luč pravega razsvetljenja, gori stoluje božje bitje, tam gori so „ideje“, vzori vseh bitij, kakor to tako lepo uči Platonovo modroslovje. Aristotel pa, bistroumni mož izkustva, kaže z desnico doli — na zemljo, češ, vse, kar vemo, vemo iz svetovne izkušnje; kar tu spodaj vidimo in čutimo in izkusimo, to je sad naše vede. Izvrstno je Rafael s tem označil oba modrijana in razodel njiju nazore. — Tam na desni Platonovi vi-

dimo plešastega starčka Sokrata. Z učenci ponavlja najvažnejše nauke; na prstih šteje vprašanja in odgovore. Med vnetimi učenci zapazimo tudi Alcibijada v vojaški obleki, o katerem vemo, da je iskreno ljubil in čislal svojega učenika. — Pred Sokratom stoji na stopnicah velika skupina drugih ukaželjnih učencev; sredi med njimi kleči Protagora, zapisujoč svoja bogata opazovanja iz narave v obširne bukve. — Sredi stopnic leži osamljen Dijogen, ne brigaje se za ves svet; zanemarjen je v obleki in sitnega, kislega obraza; čuden posebnost, ki misli, da je le tisti človek srečen, ki ne čuti v sebi nobenih potreb in nobenih nagonov, ki vsa hrepenenja v sebi — tudi vzvišena — umori.

Najlepša skupina pa je spodaj pred stopnicami na desni. Ha! ta skupina sama je že zase dovršen umotvor: Arhimed, najboljši matematik starega veka, pripogiblje se globoko ter riše s šestilom geometrijske črte na deščico. (V njem je hotel Rafael ob jednom proslaviti velikega Bramanteja, zakaj Arhimed ima na sliki Bramantejev obraz). Kako pazljivi so okrog Arhimeda njegovi učenci! Samo zanimanje jih je. Prvi je pokleknil, da bi le bliže opazoval črte velikega učitelja; drugi, zlatolasi, ki nad njim sloni, kaže z levico, da se mu v glavi že dani o tem, kar razlaga Arhimed; tretjemu se pozna na smehljajočem obrazu, da že vse umeva. Zadaž za to skupino vidimo dva jako zala moža v noši XVI. veka. Kako-li sta onadva prišla v to družbo in kdo neki sta? Nadvojvoda Urbinski in njegov hvaležno udani Rafael sta. To je ob jednom najlepša podoba Rafaelova, katero si je sam naredil . . . Po pravici se je postavil med modrijane.

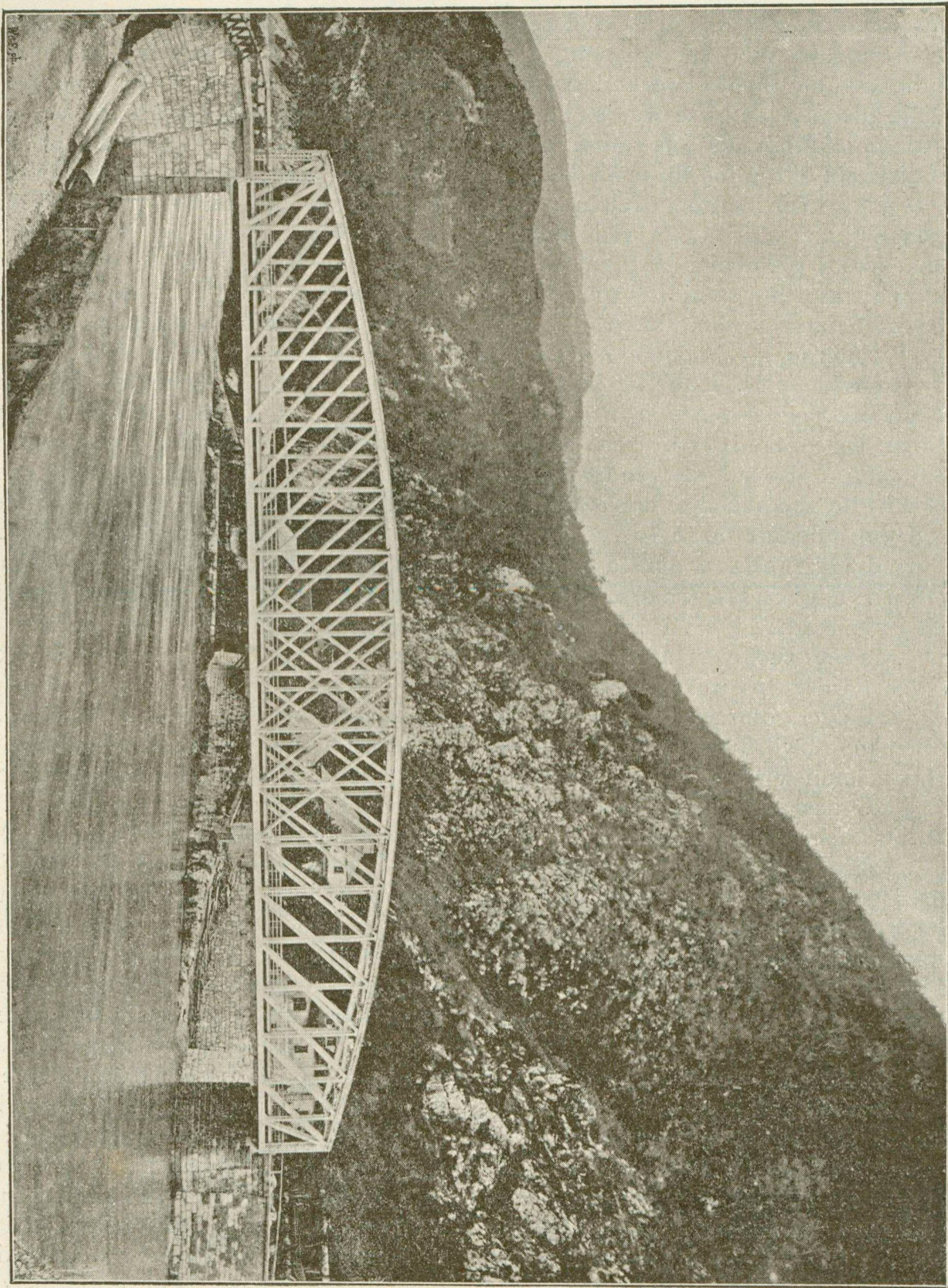
Na tretji steni je poezija s svojimi največjimi zastopniki. Zopet slika, polna življenja!

Na plodovitem, razkošno obraslem Parnasu zagledamo Apolona z lovorovim vencem na glavi, ki navdušeno, skoraj strastno gosla. Pred njim izvira žuboreča Hipokrena, lahko-krile muze rajajo okoli njega v veselem kolu. Poleg njih poje slepi Homer svoje neprimerljive speve junaške, oče in nedosegljivi mojster vseh pevcev. Zadaž je Dante, orlu jednako mu žarijo oči, kakor da bi zrl po peklu, po vicah in po nebesih svoje „Divine comedie“. Spredaj se smehlja mladostno lepi Vergilij; Ariost in otožni Tasso zreta v duhu svoje pustolovske junake. Od ljubezni zavzeti Petrarca sluška in pazi; hudomušni Boccaccio si izmišlja zopet kako novelico. Duhoviti Pindar kuje novo odo; k njemu teče veseli Horacij, gotovo želeč, da bi se kaj naučil od njega. Ob strani pa molči suholični in pohotni Ovid, s prstom na ustnicah, kakor bi hotel zašepetati: pst, nisem vreden vaše družbe . . .

O četrti sliki, pravoslavju, ne govorimo, ker je preprostejša in bi se preveč zamudili.¹⁾

4. Zadnja soba se imenuje „Stanza dell' Incendio“ (soba požara). L. 827., pod vlado Leona IV., je nastal v Rimu grozen požar, ki je pokončal celi mestni del okolice sv. Petra;

bila je celó strašna nevarnost, da se vname cerkev sama. V najhujšem trenutku dvigne Leon IV. svojo roko ter stori ž njo čez požar sv. križ, proseč od Boga pomoči, in glej! kakor bi trenil, premine plamen ter pogasne pogubni ogenj. Ta mična legenda je dala Rafaelu dobrodošlo

Most čez Savo pri Radečah. (Od strani.)

snov za krasno sliko v tej sobi.²⁾ Uprizoril je oni trenutek, ko ogenj še najhuje razsaja. Noč je sicer, a plapolajoči plameni jo razsvetlujejo.

¹⁾ Glej „Dom in Svet“ l. 1893., str. 241.

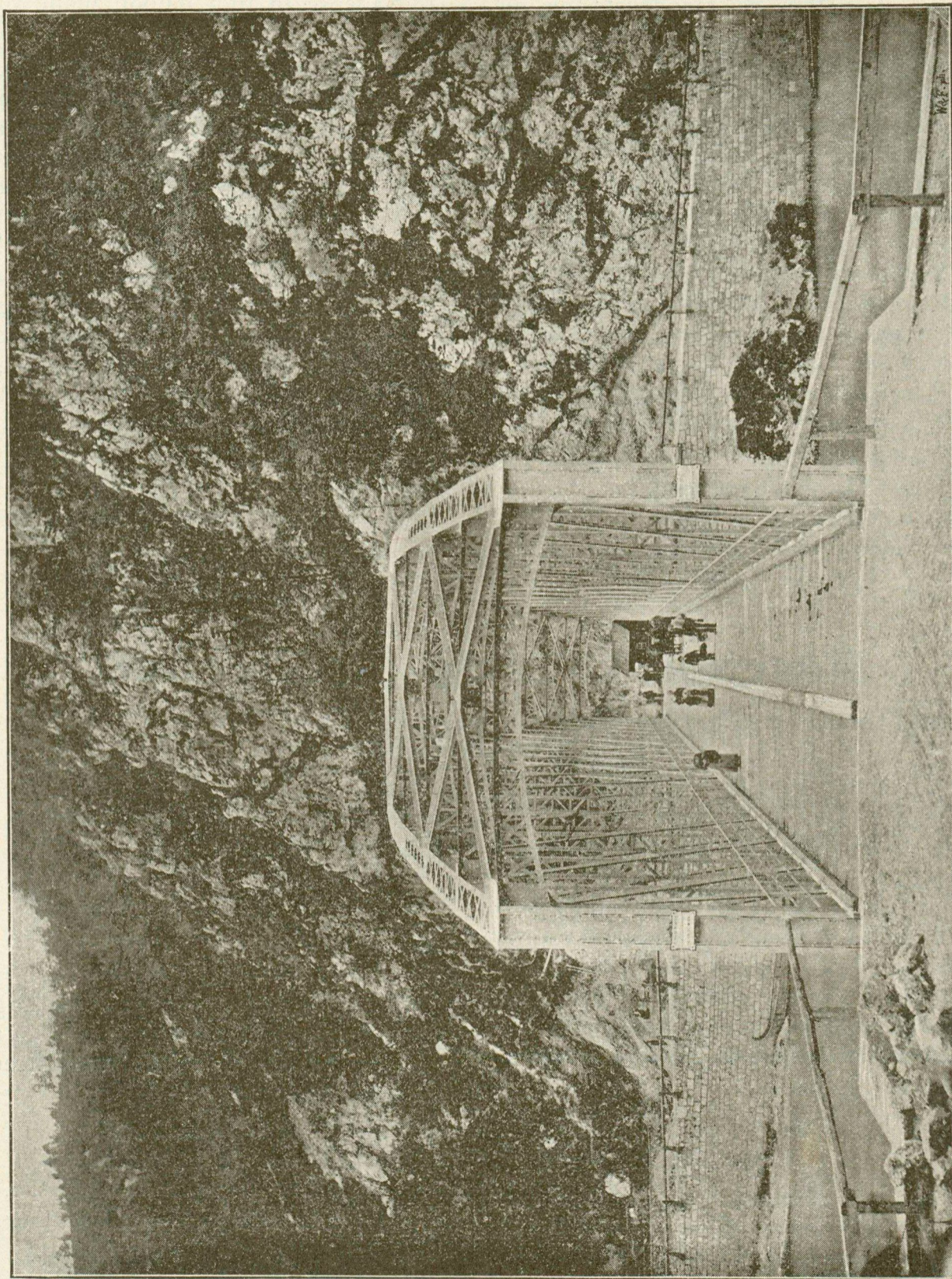
²⁾ Glej „Dom in Svet“ l. 1893., str. 337.

Po celem mestu je le strah; ljudstvo je zbegano, žene plākajo in nosijo otroke iz hiš; tu drví vrli sin s priletnim očetom na ramah, da bi ga rešil; tam škropijo, tam samo vpijejo v obupnem pogubljenju. Ganljiv prizor, ki gledalčvo srce globoko pretrese!

Zadnja slika predočuje sijajno zmago Leona IV. nad Saraceni pri Ostiji. Leon IV. (z obrazom Leona X.), ki je sam vodil krvavo bitko, zahvaljuje proti nebu obrnjen Vsegamogočnega za podeljeno zmago. Pred papežem vidimo divje čete premaganih Saracenov, ki se

klanjajo velikemu poglavarju sv. Cerkve. Zgodovina in ideja se prelepo vjemata.

S tem se končava Rafaelovo občudovanja vredno delo. Victoria! Zmaga! Zmaga svete Cerkve je snov, ki je vodila v teh sobah najspretnejšo umetniško roko. Tej vesoljni zmagi

Most čez Savo pri Radečah. (Od spredaj.)

se mora slednjič ukloniti ves svet, tudi najstrastnejši sovražniki sv. Cerkve. „Ego vici mundum — jaz sem svet premagal“, dejal je nekaj božji Izveličar svojim apostolom. Slavospev njegove svetovne zmage so tudi divne „stanze di Raffaello.“

Venec na glavo vrlemu umetniku, ki je to zmago tako lepo in vzvišeno in duhovito upodobil!

Med tem pa, ko je Rafael slikal svoje „stanze“ v kraljevem Vatikanu, dovršil je še več drugih izbornih slik, katere povsodi, kjerkoli se naha-

jajo, smatrajo najdražjimi biserji lepih umetnostij. Prvo mesto med njimi zavzemajo radi svoje čudapolne krasote njegove Madonne — Marije.

Rafael je največji in najplodovitejši slikar nebeške Device. Marijine čednosti je izrazil že Fra Angelico silno lepo; Marijina ljubeznivost in miloba se razodevata na njegovih slikah v nebeški krasoti. Rafael se je pa v svojih Madonnah povzdignil še više. Nadnaravni značaj je združil namreč na Marijinih slikah z neprimerljivo naravno lepoto. Gledalec misli, da Marija živi na Rafaelovih slikah, a tako je nad vse pojme lepa, da v njej takoj spoznamo kraljico nebes, a tudi najlepšo devico, „blaženo med ženami“. Rafaelove Marije so prikazni iz sv. raja. V njih zrè na nas neskončno ljuba in nepopisno mila Mati Jezusova. Pred njo se vname čisti ogenj svete ljubezni do Marije. In ta ljubezen rodi najslajše zaupanje do nje, s katerim se zatekamo k njej v življenja viharjih. Pred njo bi zapel iz globin plamtečih prsij, da bi donelo čez log in plan, po zemlji in po nebu:

Zvezda svetla jutranja,
Vseh devic lepota;
Radost zemlje in neba
Tvoja je krasota!

Da, da, to je tista predobrotljiva kraljica, pred katero s solzami pojejo verni zemljani:

O devica, pomočnica
Bila si in boš nam Ti!
Le sladkosti in blagosti
Tvoja roka nam deli!

Najlepše in tudi najbolj znane Marijine podobe Rafaelove so sledeče:

„Madonna della sedia“, ki se sedaj nahaja v slikarski zbirki Pitti v Florenciji, in katero smo že omenili. Kdo ne pozna te slike? Kdo je še ni videl? Marija sedi na preprostem stolu (sedia); na prsi pritiska svoje Božje Dete s polno materno ljubeznijo; sv. Janez Krstnik, mali deček, pa stoji poleg njenih kolen, kot bi želel, da bi i njega objela. Ako sodimo to sliko iz zgolj umetnostno-naravnega stališča, priznati moramo, da lepše žene-matere še nikdo ni slikal, kakor je ta Marija. Lepšega in ljubeznivejšega obraza nikjer solnce ne obseva. A z ravno to rajsko lepoto hoče Rafael izraziti, da je Marija neskončno več, kakor vse druge navadne matere, da presega vse, kakor po svoji dušni, tako tudi po svoji telesni krasoti.

(Dalje.)

Slovenski koledarji in koledarniki.

(V 100letni spomin prve Vodnikove in v 50letni spomin prve Bleiweisove „Nove Pratique“ spisal Josip Benkovič.)

(Dalje.)

Uprav zaradi tega, ker so pratike sedaj književna posebnost: posamezne navadno brez pomena, a v celoti vendar-le ne majhne slovstvene veljave in zanimivosti, podajem tu vsebino vseh dosedanjih pratik, navajajoč „voščila za novo leto“ in druge sestavke po naslovih.¹⁾ Vsekako bi bilo škoda, ko bi se vse to skromno, a tem zaslužnejše slovstvo do cela prezrlo v naši književni zgodovini.

1845.

Kaj pomenijo dvanajstera nebeška znamenja v pratiki? — Zgodovina pratik. (Spisal Fr. Metelko.) — Prijazen pogovor s kmečkimi gospodarji, mladimi in starimi. — Od malih praznikov ali sopraznikov. — Voščila ta pratika sicer še nima; a kot voščilo, s katerim se je takoj prvo leto jako značilno predstavila Slo-

¹⁾ Običajne pratikarske, deloma vedno ponavljajoče se članke seveda izpuščam, n. pr. Uganjke, Sejmi, Lestvice kolkov, Posebni (zgodovinski) spomini, Lunski spremeni, Statistična poročila itd.

vencem, smemo smatrati poslednjo kitico že preje navedene pesmice:

Le kar s časom se ne gane,
Vedno staro bod' pri nas:
Stara vera naj ostane
In poštenost vsaki čas!

To je pošten slovenski program, kateremu je „Velika pratika“ — čast ji! — vedno zvesta ostala! — Koncem spisa o sopraznikih so še te-le kitice:

Priden se dobro živi,
Lénec pa lakot trpi;
Delo da moč nam junaško,
Lenoba pa paljco beraško.

Delo da zdravo nam kri,
Stori, da jed nam diši,
Delo život nam trdi,
Lenoba ga pa umori.

Kaj časa t' lenoba požrè,
Po petah uboštvo jī grè,
Prikrajša življenje nam drago,
Za nami pusti vse nago.

Pridnost nam čast pridobi,
Nam še bogastvo deli;
Lenoba pa krajev sledi,
Kjerkol' peklenski leži.

1846.

Cesarske postave za živinsko kupčijo. — Pogovor dveh kmetov od pisanja z novimi črkami. („Iz tega sestavka se bote lahko v pol ure brati in pisati naučili.“)

1847.

Naprava drevesnih sadišč po vaséh. — Dober svèt kmetom. — Pomočki za gospodarje in gospodinje. — Odprto pismice „Novic“ na veliko letošnjo pratiko. — Koncem pratike stoji prvo „voščilo za novo leto“:

„Kar prav je b'lo lani, ostani tako;
Kar b'lo je narobe, naj letos ne bo!“

1848.

„Voščilo za novo leto“ stoji prvič na prvem, poslej običajnem mestu:

Veselje srčno do molitve in dela,
Ljubezen do Stvarnika trdna, vesela,
Dobrotljivost mila do božjih stvari
Naj tukaj na zemlji nam v srcih živi!

Prijateljski pogovori. (S sličicami „o sadni razstavi, o tlaki in desetini, o družbi sv. Florijana“ itd.) — Pridnim bralcem še povrh! (namreč „o novem pravopisu.“) — Popis vseh današnjih cesarjev in kraljev v Evropi.

1849.

Da let' in dan — in še in še — obnebje milo
Na Vas in Vaše brez prenehe bi rosilo:
Prijatlje, zdravje, dušni mir, blago
In dobro vse za dušo, za telo!

Nove deželske postave — novo življenje. („V tem spisu je prav po domače razloženo vse, kar naše novo vladanje zadeva, katero so nam cesar meseca sušca dali in ki se ustava ali konstitucija imenuje.“) — Turšico, turšico bomo sadili! („Turšica je glavna vseh žit spoznana . . . zakaj turšica in bob sta najboljša namestnika krompirja.“) — Prerokovanje prihodnjih časov. („Grozno mikavna reč, kakoršno neke bukve pripovedujejo, ki same več kot cela pratika veljajo. Lejte, to prerokovanje dobite v letošnji pratiki zastonj, in kar je pa še veliko več vredno, tudi obenem cenitev in pretres tega prerokovanja, da ga vsak popolnoma razume, kako je verjeti!“) — Nauk ob času kolere.

1850.

Bog nam daj za hude reve
Z novim letom mirne dneve! ¹⁾

Kmetijski poduki. („O živinoreji, o novih gosposkah, o srenjskih napravah, o deželnih in državnih zborih, o podružnicah kmetijske družbe po deželi, o kmetijskih šolah po deželi, kako pivca odvaditi žganje piti“ itd. itd.)

1851.

Naj dnevi in leta, ki naglo beže,
Nam blážíjo srca, vedrijo glave!

Reja murvinih dreves in sviloprejk donese velik dobiček. — Svetovalec o živinskih boleznih. — Kako bomo dobili po deželi dobre kovače za podkovanje konj in goveje živine?

1852.²⁾

Poprimite se obilnejšega pridelovanja živinske klaje. — Divji kostanj, dobra živinska piča. — Zakaj naj se sol živini daje, kedaj, kako in koliko? — Židoreja. — Živinozdravništvo. — Podkovijska in živinozdravniška šola. — Kaj so notarji? — Kaj so porote in porotne sodbe? (Zanimiva je tale izjava: „Ker so se od mnogih strani zaslišale želje, da bi se pri spremenu lune tudi vreme pridejalo, prizadeval sem si tem voščilom, kar je bilo mogoče, vstreči.“)

1853.

Kar je dobro, naj ostane!
Hudo naj se vas ogane!

Kar se mi ne splača, s tem se ne pečam. — Osem dobrih svetov kmetovalcem. — Novo najboljšo zdravilo zoper garje pri živini. — Dobro gnojišče. — Zlatega denarja vredna skrivnost. (Doslej je pratika pod mesečnimi slikami objavljala po dve zastavici, zapisnik evangelijev pa za luskimi izpremini. To leto je prvič natisnila evangelije pod mesečnimi slikami, zastavice pa zadaj, kakor je še sedaj navada.)

1854.

Vsem začetek čvrst'ga djanja,
Srečen konec brez kesanja!

Živinorejske drobtinice mladim in starim kmetovalcem v poduk. — Nova znajdba, senožeti desetkrat in še večkrat rodovitniši napraviti.

¹⁾ Spominja na krvavo vojsko l. 1849.

²⁾ Voščila za to leto nikakor nismo mogli doslej dobiti. Morda se nam posreči pozneje ali nam postreže kak prijatelj.

1855.

Dan za dnevom tega leta
Ven'c nam dobrih del naj spleta!

Živinorejske drobtinice. — Deset zlatih pravil
za kmetovalce.

1856.

Pridni srečo naj ima,
Lenim sreča nič ne zda.

Živinorejske drobtinice. — Gospodarske skušnje. — Za domače potrebe kaj. — Pogled po svetu.

1857.

Da bi zdravi in veseli
Za Boga in dom živeli!

Nove kmetijske skušnje. — Nekatero nove cesarske postave, katere imajo tudi naši kmečki ljudje vedeti. — Za domače in tuje potrebe marsikaj.

1858.

Kol'kor ima leto dnij,
Tol'ko naj vam sreč deli!

Letošnja Velika pratika kaj nam bo povedala? — Nekatero nove postave. — Nova zapoved zarad obranja gosenc. — Kmetijske skušnje. (To leto je prinesla pratika prvič inserate pod zaglavjem „Nekatera oznanila.“)

1859.

V mošnjo za vsako potrebo srebra,
V srca obilno ljubezni zlata!¹⁾

Kmetijski poduki za vsak mesec posebej. (Spisal Ferd. Schmidt.) — Poduk o novem denarju, („kar je od novega denarja treba vedeti, in kako stari denar v novega in novi denar v starega iz pameti prerajtovati“).

1860.

Beži vojska in prepir!
Vladaj dolgo zlati mir!²⁾

Živinska kupčija. — Kaj je gospodarjem treba vedeti od kebrov ali hroščev in pa črvov? — Očitna rajtenga, koliko škodo delajo koze gojzdom in borštom. („Novice“ so jo priporočile tako-le: „Ljubi Slovenci! Kakor vidite je letošnja pratika nova, ker ima vse podobice čisto nove in lepo primerjene. Povrh tega vidite v nji tudi vse sopraznike, ki so bili pred l. 1771. vsi zapove-

¹⁾ Leta 1858. je izdala država nov denar.

²⁾ Spominja na laško vojsko l. 1859.

dani prazniki . . . Male praznike, ki jih ljudje bolj na tihem praznujejo, zaznamovali smo samo z rdečo podobico.“)

1861.

Da skoraj puntarji bi mirovali,
In namest puntov rajši dnar kovali!

Cel koš dobrih nauk in svètov za kmetije. — Nove postave za varstvo polja. — Na vojsko, kmetje! (namreč na hrošče.)

1862.

Pri kmetvanju mnogo sreče
Trdnih dnarjev polne vreče.

Različni kmetijski poduki. — Nekaj novega, pa prav pametnega za naše hleve. — Gospodarske novice. — Novi časi. Pogovor pod lipo. (Ta članek poslej skoro vsako leto.) Med drugim piše: „Kakor so cesar Ferdinand oprostili naše grunte tlake in desetine, tako so cesar Franc Jožef oprostili jezik naš stoletnega jarma . . . Ako se bo Bogu dalo, kar je božjega, cesarju, kar je cesarjevega, vsakemu rodu pa, kar je rodovega, tedaj šele bo dobro na svetu. In to Bog daj! . . . Ne daj, dragi Slovenec! da bi te bil Žibertov Tine v Šiški, naš slavni Balantin Vodnik, zastonj opominjal, ko je pel: Za uk si prebrisane glave.“ . . .

1863.

Poslom pridnost in poštenje,
Kmetom brez dolgov vedenje.

Gospodarski poduki. — Pogovori pod lipo.

1864.

Da bi se naša resnična voščila
Letosi vendar v resnici spolnila!

Goveja kuga in kaj naj vsak gospodar od nje vé. — O razstavah kmetijskih pridelkov. — Gospodarske skušnje. — Za domače potrebe kaj. — Pogovor pod lipo.

1865.

Kar svet nam obeta, je prazno zares;
Naj srečo vam spleta mir božji z nebes!

Zakaj se mora kmečki gospodar dandanašnji več učiti in več znati, kakor nekdej. — Pride-lujmo več lanu in prediva! — Dva opomina na uho našim kranjskim kmetom. — Gospodarske skušnje. — Novice gospodarjem. — Pogovori pod lipo. (Dalje.)

Ljubljanski potres.

(Spisal dr. Fr. L.)

Bela Ljubljana si pač ni želela, da bi postala imenitna tako, kakor jo je znamenito storila noč od dné 14. do 15. minulega meseca. Imenitnost je dvoumna stvar: tudi nesreča in pregreha jo pridobi človeku. A drago ali pa pogubno je kupljena taka imenitnost. Tudi Ljubljana jo je kupila drago, jako drago. O Ljubljani pišejo časopisi vse vprek, ogledovat jo hodijo od blizu in daleč: a domačinu, Ljubljančanu, kateremu je potres razdejal domače ognjišče, krči se srce, ko gleda polne ulice radovednežev.

Tudi mi pišemo težko o ljubljanskem potresu. Vsa stvar nam je še tako blizu, in prav za prav še ne vemo, ali je sklenila razburkana zemlja z nami mir sedaj, ko to pišemo, ali pa se pripravlja za nove udarce. Vendar treba nam zaznamovati ta dogodek v listu, da bode našim znancem in potomcem kaj spomina letošnje velike noči.

Nenavadni letošnji podnebni dogodki so nas sicer nekoliko utrdili še za hujše težave. Ko smo gledali pred seboj po mestu ne samo velike kupe, marveč cele griče snega, ko smo dan za dnevom hodili po mestu v hudem metežu, kakor bi bili na visokih planinah, ko se je naposled zaprla celó pot od vseh strani in se je napovedovala draginja, nismo se mogli nadejati od bodočnosti nič dobrega.

Nato pa je prišla nad naše barjane strahovita povoden koncem sušca in začetkom malega travna. Vse ljubljansko barje je bilo kakor veliko jezero, iz katerega so molele hišice ubogih barjanov. Ljubljana je ž njimi žalovala in gledala s strahom kipeče valove sicer tako pohlevne Ljubljanice.

Veliki teden razprostrè na vse strani blagodejen mir. Ljubljančani smo se veselili lepih dnij, ki so nas tolažili po hudi zimi. A gorkota je rastla nenavadno hitro, in na veliki petek bi bil človek po poletni vročini sodil, da se je priroda zaletela.

A veselje je bilo kratko. Veliko saboto je začelo deževati in procesije smo obhajali v cerkvah. Veliko nedeljo zjutraj pa smo videli po polju in strugah sneg. Velikonočni začetek je bil torej neprijazen.

Velikonočni ponedeljek je večinoma po Slovenskem jako vesel dan. Tako je legla tudi Ljubljana 14. dné m. m. mirno k počitku, upajoč lepšega velikonočnega ponedeljka. A kako se je vzbudila! Večina pač ni čutila, da se je treslo kmalu po jednajsti uri. Ob 11. uri 17 minut

pa nas je prebudilo tako silno gibanje, kakor bi bili na viharnem morju. Dvignilo te je kvišku, potem pa spustilo v nižavo, zibalo in valilo sem in tje, kakor bi bila vsa zemška trdnost omagala in bi se moral pogrezniti v globočino. Da — v globočino gremo, to je bila pač misel največ Ljubljančanov, ki so se šele takrat vzbudili. In vmes ropotanje pohištva, pokanje in škrtanje sten, hreščanje stropov, rožljanje opeke, padanje dimnikov, in okrog tebe temna noč, gosta megla prahú, da si težko dihal, če ni padel celó debel omet na tvojo glavo: vse to je bilo nepopisno grozno. Hvala Bogu, da je trajalo le malo časa! Marsikdo sam ni vedel, kako je prišel na tla pod milo nebo. Drugače pa je bilo, kjer so bili majhni otroci ali celó otročiči ali bolniki. Tu je bilo jokú in stokanja, da bi se pretreslo najtrše srcé. In z ljudmi je izražala grozo vsa priroda: živina se je v nemiru tresla in tulila, ptiči so preplašeni letali, in v tleh je bobnelo, kakor od daljnega močnega gromenja.

To je bilo klicanja, vpitja in raznovrstnih znamenj groze kmalu potem po ljubljanskih ulicah! Iz hiš pa se je čulo jednako klicanje onih, ki so še ostali med zidovi. Gledal sem že marsikak pojav, ki ga napravi v človeku strast ali močna razdraženost: toda stráhu se ne dá primerjati nobeden. Najpametnejši ljudje so iz uma in se ne dadó umiriti.

Večina meščanov je prebila drugi del noči pod milim nebom. Sreča, da je bilo nebo jasno.

A potresi so vznemirjali ljudi v jedno mer. Zlasti hud udarec se je čutil ob polnoči in nekako tričetrť na štiri, potem pa po četrti in peti uri dvakrat.

Kakšno jutro po taki noči! Kam bi šel, kaj bi storil? Ljudje so pred cerkvami stali, a bile so večinoma zaprte. Tudi svetega jutra niso zvonili drugod, kakor pri sv. Nikolaju in svetem Petru. Na javnih prostorih pri znamenjih so se zbirali in glasno skupno molili.

Poleg teh lepih, četudi žalostno ganljivih prizorov, videlo in slišalo se je kmalu tudi marsikaj smešnega. Kako se je lagalo ono jutro! Kmalu smo slišali, da je Dunaj do tal podrt, da Celja več ni, da je ta ali ona cerkev v razvalinah, da je toliko in toliko ljudij ubitih in tako dalje. Obleka ljudij tudi ni bila vseskozi primerna: Odeja s postelje in druga jednaka navlaka je bila dobra, da je le varovala občutljivega mraza. Koliko so si imeli povedati ljudje! Kako je ta oblekel hlače narobe, deval klobuk na nogo, več stvari prevrgel poprej, predno je

našel potrebno: vse to je šlo oni dan od ust do ust, zakaj pomenka ni bilo nikjer drugega kakor samo o potresu.

Novi in zanimivi prizori so se pa začeli zvečer: nihče ni hotel spati pod streho v hiši, vse je leglo pod milo nebo. Vozniki so vozili postelje, nosači so nosili, tretji razgrinjali in postiljali po golih tleh po njivah ali travnikih: tako se je zdelo, da so hiše zastrupljene in da se jih ogiblje, kar se le more. In noč je bila tako mrzla, da je bilo drugi dan slane, kakor bi bil zapadel sneg. Koliko ljudij je obolelo! Hripavo pa je bilo vse vprek.

To bivanje pod milim nebom se je priljubilo Ljubljancanom tako, da so jednako ravnali tudi naslednje dni, četudi ni bilo več nevarnosti. Ker je bilo mnogo cerkev poškodovanih, kakor sv. Jakopa, frančiškanska, trnovska, — zato so se opravljale sv. maše pod milim nebom, kakor v ponedeljek tako še naslednje dni. Tudi popoldanska služba božja se je obhajala pod nebom, kar je bilo zares veličastno in ganljivo.

Ko so minuli prazniki, jeli so ljudje natančneje ogledovati škodo. Komisije so jele hoditi od hiše do hiše, delavci pa so imeli obilo dela. Tu treba popraviti streho, tam odstraniti kosove dimnikove, drugodi podpirati omajane stene. Na trgih se gradé lesene kolibe, stavijo se šotori in delé jedi. Po ulicah pa pohaja obilna množica ljudij raznega posla in oblačila, da je domačinu čudno pri srcu. Ljubljana je kakor izpremenjena. Največ hiš je zunaj in znotraj podprtih, nekatere ulice so zaprte in zastražene, ker preti ta in oni dimnik, da se podrè, ali

stena, da razpade. Mnogo družin ne more bivati v navadnem stanovanju, zato so zapustili Ljubljano, druge bivajo v železničnih vozovih, nekatere celó — kakor nekdanj Dijogen — v sodih, vsaj po noči spé v takih vsestransko utrjenih bivališčih. Zéljarji v Trnovem in Krakovem vidijo sedaj, kako porabni so njihovi sodi in čebri. Izprva so nekateri bivali na vozovih za drago plačilo, kar ni v čast ljubljanskim prevoznikom, drugi po hlevih, kolnicah; izkratka: čimbolj malovredna in zavržena je bila kaka luknja, tem več časti in vrednosti je imela v teh dnevih. Marsikak razvajenec se je učil, kako se počiva na slami, in se prepričal, da more Bog postaviti berača in bogatina na isto stopinjo. Celó našim kmečkim ljudém so prišle solze v oči, ko so videli razne gosposke družine potikajoče se tukaj in tamkaj. Prav ta stran je bila najžalostnejša ob potresu.

Vesela stran pa je bila in je, da razni dobrodelni zavodi, razna mesta in družbe hité pomagat ponesrečeni Ljubljani. Od vlade do borne družine, od bogate kranjske hranilnice do skromnega društva — vse sklepa, kako bi se pomaglo Ljubljani. Seveda — pomagalo se bo le malo, ker škoda je velikanska. A da bi se vsaj v tem malem obsegu ravnalo previdno! Med mesti se odlikuje najbolj Dunaj, ki kaže na razne načine, da je vendar-le naša prestolnica, središče cesarstva, dom usmiljenih, krščanskih in avstrijskih src. Da je pa naš presvetli cesar med podporniki prvi, to mu daje vnovič čast in pridobiva našo ljubezen njemu — dobremu očetu.

(Konec.)

Književnost.

Slovenska književnost.

Knjižnica za mladino. 1., 2., 3. snopič. Zopet novo podjetje, katero zalaga „Goriška Tiskarna“; ustanovila je je „Zaveza slov. učit. društev“. Izhaja zadnji dan vsakega meseca v trdo vezanih snopičih. Cena naročnikom za 12 snop. 1 gld. 80 kr., posamezni snopiči po 20 kr. Bridka je tožba v prilogi k 2. snop., da s 1. sn. ni bilo sreče pri naročnikih. — Prvi snopič prinaša povest „Dva brata“, na podlagi ital. izvirnika spisal Dušan Mladinski, nagradil prof. A. Bezenšek. Kaže dva čisto različna značaja, ki sta odločilna za življenje dveh bratov. Ptujta tla se ji po vsebini poznajo preveč. Namesto dolgega: „dovoliti ti pa hočem“ naj bi se reklo: „dovolim ti pa“ (str. 45). Izrazi: „malodobernik“, „hudobnik“, „nekaternik“, „nehvaležnik“ ne delajo pisave poljudne, četudi nekaj let sem „nekaterniki“ s takimi oblikami jako tiščé na dan, pa so le „nekaterniki“.

Janezov zapeljivec postane nekako prehitro „čarodejec“. Samogovor na str. 62 in 63 dolgočasi. Iz drugega spisa: „Milosrčna Zorana“, nemški spisal Frisch, poslov. Janko Leban, lepo odseva milo- in dobrostčnost. Nepotrebno je, da se je „kolovoz“ potegnil v „kolovoznik“ (str. 98). — Drugi snopič obsega daljšo povest: „Veselje in žalost“, po nemškem izvirniku Fr. Frisch-a prosto poslov. J. Leban. Umevali jo bodo lože dečki iz boljših stanov. Četudi je vrlo zapletena in dobro razvozlana, vendar bi trebalo kazati mladini še, naj svoje nade na uspešno delo stavi vedno v božjo pomoč. Na str. 29 naj bi se učitelj lepo „zahvalil“, ne pa rekel: „Dovolite, da vas tudi jaz kar najiskreneje zahvaljujem za to.“ Na str. 68 je miza obložena „dobrih jedij in izborne pijače“, na str. 90 pa je bil Gornik v „srajčnih rokavih“ = Hemdärmel; mi bi rekli, da je bil „golorok“. V teh dveh snopičih je marsikaka beseda stolmačena pod črto, nekatere n. pr. „nedostajati“

še po večkrat; nekaj je vmes nepotrebnih opomb, katere so prevzele prostor pojasnila bolj potrebnim. — V tretjem snopiču se je oglasil pesnik Anton Funtek. V prvem oddelku je „50 basnij za otroke“ poslovenil po W. Hey-u, v drugem je zložil „Iz mladih dnij“ nekaj mičnih pesmic. Pesniška oblika za basni je v Slovencih skoraj do cela nova. Nauk, ki je posneti iz 40. basni, kaže se navadno v znani basni o raku, ki je učil mlade hoditi. Drugi oddelek v tem snopiču se nam v vsakem oziru vidi boljši.

Val. Bernik.

Zabavna knjižnica za slovensko mladino.
Urejuje in izdaje Anton Kosi, učitelj v Središči. IV. zvezek. V Ljubljani, 1895. Samozaložba. Natisnila Katol. Tiskarna. 8". Str. 48. Cena 15 kr. — Posebnega nimamo nič povedati o tem zvezku, razven, da so sestavki njegovi večinoma izvorni, prejšnjih zvezkov pa so bili nabrani. Gledé na stvar, obliko in jezik smo dovolj povedali že pri prejšnjih zvezkih.

Kakor se kaže, ima „Zab. knjižn.“ dovolj prijateljev, katere ji iz srca privoščimo.

Razne stvari.

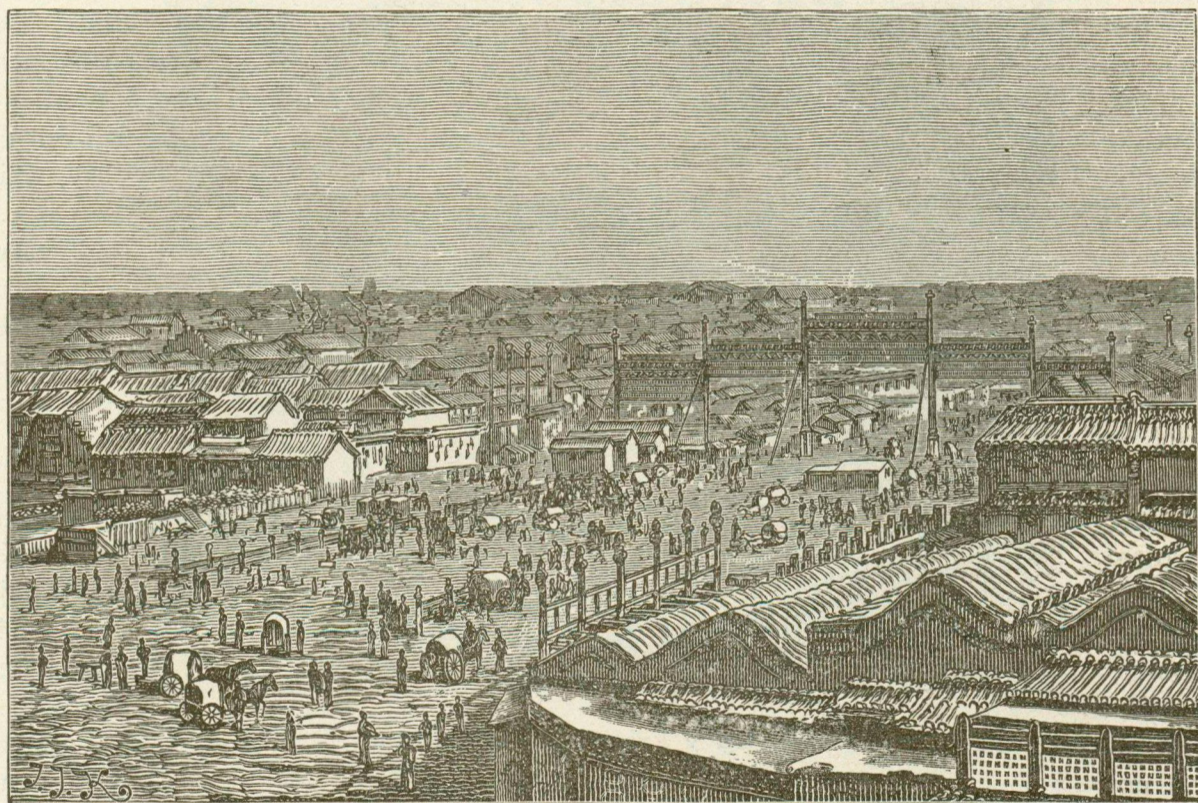
Naše slike.

(Dalje.)

Največje stavbe na svetu, med seboj primerjene. Na Angleškem imajo znamenit most čez reko Tay. Znan je prav postal šele l. 1879., ko

je del mostú med groznim viharjem z natlačenim vlakom izginil v valovih. Niti jeden človek se ni rešil! L. 1882.—1887. pa so ga zopet popravili.

Prav ob istem času so pričeli graditi na Škotskem nov most. Britski otoki sicer nimajo širokih in globokih rek, zato pa jih je Bog obdaril s tako

Tokio, glavno mesto japonsko.

imenovanimi „fjordi“, to so bolj ali manj široke morske zareze, ki se razprostirajo daleč v notranjo deželo in zadržujejo promet.

Taka zareza ali fjord je tudi na Škotskem pri Edinburgu. Vleče se 80 km daleč, in vlakom je bilo treba voziti ob njegovem bregu do konca, potem pa zopet po drugi strani. Od Edinburga do Kirchaldi je potreboval 160 km, kdor je hotel

priiti po suhem tje, dasi sta ta dva kraja v ravni meri komaj 8—9 km vsaksebi.

Zato so zgradili most, dolg 2408 m. Svet pod vodo jim je dopuščal postaviti tri temelje, od katerih ima vsak štiri velikanske podzide. Na vsakem teh podnožij se dviga orjaški sreber 100 m visoko, tako, da jih je na vseh treh temeljih dvanajst, ki so glavna opora celega mostu. Stežaj, t. j. prostor

od jednega do drugega temelja (kobile) meri 521 m, največja dosedanja razdalja.

Tvarina vsega zidú tehta 92.000 m³, jekleni most sam pa (brez petnajstih vijaduktov, ki vodijo do njega) 46.180 ton. Po njem vozi dvotirna železnica.

Brez reklame (kakoršno so n. pr. uganjali pri Eiffelovem stolpu) zvršila ga je tvrdka Tancred, Arrol i. dr. v Glasgowu za malo vsoto 42½ mil.

Leta 1889. pa so dovršili v Novem Londonu (Connecticut, Sev. Amerika) most, ki je vzbudil obče zanimanje.

Do l. 1889. namreč so prevahalji v Nov. Londonu na posebnih ladjah cele vlake čez reko Thames na drugi breg. To je bilo seveda zamudno, toda sezidati most, bilo je zopet težavno, ker bi ga bilo treba zgraditi tako visoko, da bi mogle spodaj pluti velike ladije. Kako so si torej pomagali?

Zgradili so most na petih temeljih, izmed katerih je srednji okrogel. Na prvih dveh od obeh strani, je most narejen trdno in nepremakljivo, na srednjem stebru pa sega most na obe strani do bližnjih stebrov, toda ž njimi ni tesno združen, temveč se s pomočjo močnega stroja, ki je v srednjem stebru, zasučje okoli, tako, da je prostor med srednjim in njemu sosednima stebroma prazen, in gredó lahko skozi največje ladije. Stroj je tako močan, da naredita njegova dva béta, katera goni par v cilindrih, v jedni minuti 200 sunkov. Ploča, katera most zasučje, je iz jekla, ki teče na 58 kolesih. Ves mehanizem s strojem vred je v srednjem okroglem stebru. Ves most je dolg okoli 420 m, oni srednji del, ki se suče, 150·6 m.

Da ne govorimo samo o Evropi in Ameriki, povemo naj, da so v Avstraliji zgradili most, ki dela čast dotičnim tehnikom.

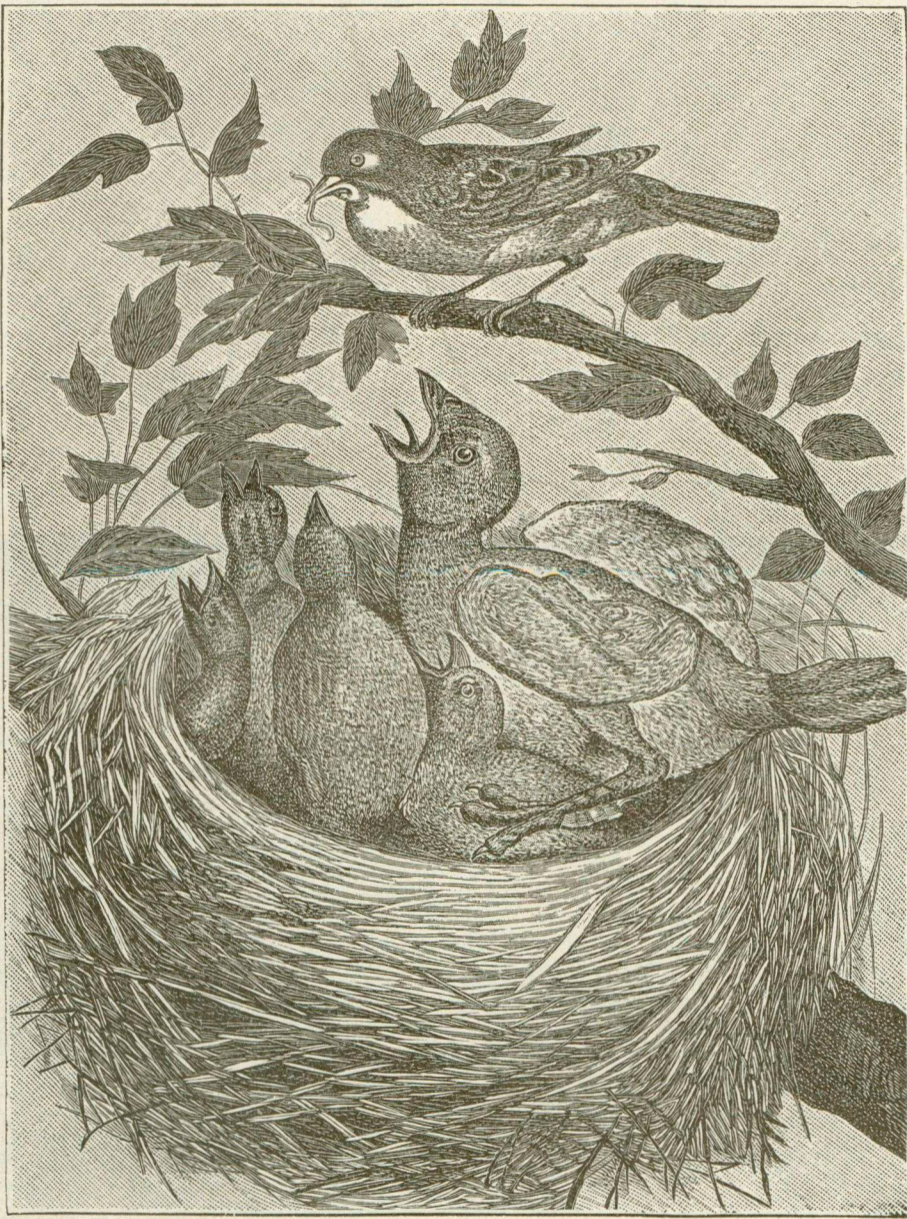
Reka Harkesbury je prej ločila severni del provincije Novi-južni-Wales (Vels) od južnega dela. Dasi most stane le 3·3 milijonov, vendar je 8·4 m širok in 920 m dolg ter ima šest stebrov, izmed katerih imajo nekateri temelj celó 49 m pod gladino vode. Med stebri je stežaj 120 m dolg, jeklena konstrukcija pa 17 m visoka. Postavljanje temeljev je delalo posebne težave.

Prvi trije stebri so posebno dolgo mudili, in jednega so gradili celó 22 mesecev.

(Konec.)

V Ra dečah pri Zidanem mostu so zgradili velikanski železni most čez Savo (sliki na str. 280 in 281), ki sedaj veže dve sosedni deželi, Kranjsko in Štajersko. Dné 26. velikega srp. l. 1894. je bil od domačega župnika slovesno blagoslovljen in potem javnemu prometu izročen. Dolg je 84 m, širok blizu 6 m in je brez podpornih stebrov. Kot tak je tretji največji most v Avstriji. Glave, na katerih sloni, zgradil mu je I. Tršek iz Šmarjete pri Rimskih Top-

licah, vlila in postavila ga je pa tvrdka Ign. Gridl na Dunaju. Z zgradbo so pričeli meseca kimovca leta 1893. in dogotovljen je bil meseca vel. srpana l. 1894. Stal je okoli 90.000 gld., izmed katerih je država darovala jedno tretjino. Ostali stroški se bodo pokrili z mostnino. Umevno je, da je promet čeznj prav živahen, zlasti ker na železnično postajo ni daleč. Gledé na sestavo je popolnoma podoben dolenjske železnice mostu čez Ljubljano, katerega sliko je „Dom in Svet“ prinesel v 15. števil. m. l.

Kukavica v kraljičkovem gnezdu.

Dobrim srcem in dobrim rokam.

*K*dor občuje v tem času z Ljubljančani, vidi njih žalost zaradi poslednje nesreče. Ta žalost sama je Ljubljani seveda le v škodo, zakaj samo pogum nas more rešiti: toda ubraniti se je ne more nihče med razdrtimi hišami, med šotori in kočami, katere je bilo treba staviti sredi in zunaj mesta.

Ljubljana vidi prav jasno, kako minljivo je delo človeških rok, kako nestanovitno je naše imetje. Včeraj je bil marsikateri Ljubljančan krepak hišni posestnik, danes ima hišo, katero treba najprej podreti, ako si hoče pridobiti bivališče zase in za druge.

Nekateri so srečnejši, da jim je hiša ostala, toda vsa razdrapana in poškodovana; sedaj ne vedó, kje in kako bi začeli poprej popravljati.

V to vrsto spada našega lista dom, naše Marijanišče, zavetje in dom 170 večinoma sirotnih dečkov. Oni, ki smo občutili vso silo, ki je ob prvem potresu zgrabila in majala naš zavod, hvalimo Boga, da še stoji. Še ob poznejših sunkih in udarcih smo pod milim nebom stoječ s strahom zrli, ali se ne bo morda zrušil ta ali oni zid, in prosili so usmiljenega Boga otroci in predniki, naj obvaruje dom toliko nepreskrbljenim otrokom.

Marijanišče še stoji, a jako poškodovano je, kakor se čim dalje bolj vidi. Prvi pogled nam ni pokazal vseh ran. Prelepa kapela, veselje vseh onih, ki so jo poznali, podprta je od zunaj in znotraj na vse strani z mnogimi podporami; tudi poslopje je podprto na mnogih stranéh. Kaj bo s kapelo, še nihče ne vé; drugi deli zavoda se bodo popravili polagoma in z obilnimi stroški.

Bližnji in daljni rojaki hité na pomoč Ljubljančanom, za katere prosijo cerkveni in posvetni oblastniki podpore. Tudi Marijanišče je zaprosilo že tu in tam, in nekaj blagih src se ga je spomnilo. A le prerada mu dojde v odgovor tolažba: „O, Marijanišče si bo že pomagalo.“

Kdo bi nam torej zameril, da se obrača zavod sirotnih dečkov po tej poti do prijaznih in imovitih Slovencev s ponižno prošnjo, naj se ga spominjajo tudi posebej, da se zopet popravi in pripravi za bivališče naši vrli mladini. Saj ni zavrženo, kar se žrtvuje za dečke, ki bodo kdaj pridni in pošteni možje, kakor so sedaj marljivi in veseli otroci. Kdor je videl zavod z uspehi v šolskem nauku in v nravnosti, ta se je tudi prepričal, da je najhvaležnejše delo: truditi se za mladino.

Pa naši dobri znanci nam izkažejo veliko dobroto tudi s tem, da nam pošljejo vsaj naročnino, tisti namreč, ki so zaostali za letos ali lani ali celo za več let sem, — kakoršnih ni malo. Saj nas poznajo naši prijatelji, da ne nadlegujemo in ne rotimo naročnikov z vednimi opomini, niti javnimi, niti zasebnimi. Toda ob tej priliki si nismo mogli kaj, da ne bi jim bili sporočili te prevljudne prošnje.

Ne obupamo. Bela Ljubljana bo vstala okrepljena in prenovljena, pa tudi naše Marijanišče se bo poživilo. Darove bomo oznanili na platnicah tega lista.

V Ljubljani, dne 25. mal. travna 1895.

*Vodstvo Marijanišča in lastništvo
„Dom in Svet“-a.*

W&F.ph.

Pogled na Ljubljano z Golovca ob prvem snegu.